

Informaatiolukutaito osallisuuden ja hyvinvoinnin politiikkana

ANNA-AURORA KORK
TUULI TURJA
KAISA KURKELA
MARJAANA JONES
ANNI JÄNTTI

TIIVISTELMÄ Kansalaisten informaatiolukutaidon edistämistä pidetään yleisesti hyvinvointipoliittisena, yhteiskuntapoliittisena ja teknistaloudellisena tavoitteena. Yksilöllisiin taitoihin keskittyvän näkökulman sijaan tämä tutkimus tarkastelee informaatiolukutaidon toimintapolitiikkaa osallisuuden tavoitteen näkökulmasta. Tutkimuskysymyksenä on, millaista osallisuutta informaatiolukutaitoon liitetään ja millä tavoin sen merkityksellisyyttä perustellaan suomalaisessa politiikassa. Kohdistamme retoris-poliittisen analyysimme suomalaisiin politiikka-asiakirjoihin tulkitsemalla informaatiolukutaidon politiikkaa yhteiskunnallisen osallisuuden näkökulmasta. Tuloksemme osoittavat, kuinka poliittisesta kontekstista riippuen informaatiolukutaitoa kuvataan vaikuttamisena omiin asioihin, osallistumisena palvelujen kehittämiseen, tietoyhteiskunnan digiosallisuutena tai kansalaistoimintana ja yhteiskunnallisena osallisuutena. Informaatiolukutaidon merkityksellisyyttä korostetaan erityisesti demokratian, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden, motivaation sekä vuorovaikutuksen arvostusten kautta. Informaatiolukutaidon politiikkaa perustellaan siten keinona edistää sosiaalista inklusiota, yhteistä päätöksentekoa, kansalaisten osallistumista yhteiskunnalliseen toimintaan ja tietoyhteiskunnan kehittämiseen. Tutkimuksemme perusteella informaatiolukutaidon vahvistaminen on yksi sosiaalisen vuorovaikutuksen keino sekä osallisuuden edellytys. Tutkimus lisää ymmärrystä informaatiolukutaidon merkityksestä osana kansalaisten osallisuutta ja hyvinvointia.

Asiasanat: osallisuus, informaatiolukutaito, toimintapolitiikka, tieto, arvot

JOHDANTO

Mahdollisuutta saada ja hyödyntää tietoa voidaan pitää kansalaisten yhteiskunnallisen osallisuuden keskeisenä edellytyksenä. Kansalaisten informaatiolukutaidon edistämistä pidetään hyvinvointipoliittisena tavoitteena monissa Euroopan maissa, sillä puutteellisen informaatiolukutaidon tason on havaittu heikentävän välillisesti ainakin tuloja, elämänlaatua, uralla etenemistä ja kouluttautumista (Martzoukou ja Abdi 2017). Informaatiolukutaito on eräänlainen kattokäsite, jolla voidaan ymmärtää niin digitaalisessa tietoyhteiskunnassa tarvittavia moninaisia tiedon hyödyntämisen ja kriittisen arvioinnin taitoja kuin kansalaisen tiedonhankintaan ja tuottamiseen liittyvää kykyä (ks. Addison ja Meyers 2013; Hollis 2019; Limberg ym. 2012). Kansalaisten tiedonhallintakyvyt, tietämys ja sivistys vaikuttavat myös osallistumiseen.

Informaatiolukutaidon käsitykset ja siihen liittyvät yhteiskuntapoliittiset tavoitteet ovat moninaisia ja voivat olla jopa keskenään ristiriitaisia. Julkisessa toimintapolitiikassa (*policy*) kansalaisten informaatiolukutaidon tavoite typistyy helposti yksilökeskeiseksi tiedon käsittelemiseen liittyvien taitojen ja osaamisen vahvistamiseksi, jolloin laajempi kansalaisten osallisuuden näkökulma ja arkielämän tietokäytännöt, joissa tietoa käytetään, jäävät toimintapolitiikassa vähemmälle huomiolle (Kork ja Turja 2023). Tiedonsaannin lisäksi kansalaisilla tulee olla mahdollisuus osallistua ja tuottaa tietoa julkiseen päätöksentekoon (ks. esim. Arnstein 1969). Digitalisaatio ei ole taannut kaikkien kansalaisten mahdollisuutta tiedon hyödyntämiseen. Uudet teknologiat ovat yleisesti helpottaneet ja muuttaneet tiedonhallintaa, mutta tiedon saatavuuden ongelmat lisäävät sosiaalista osattomuutta ja kansalaisten vaihteleva informaatiolukutaito kasvattaa maiden välistä eriarvoisuutta (Correia 2002).

Informaatiolukutaidon strategista ja poliittista merkitystä aktiivisen kansalaisuuden ja sosiaalisen osallisuuden näkökulmasta on tutkittu vasta varsin vähän (ks. Polizzi 2020; Virkus 2013). Artikkelimme tarkastelee informaatiolukutaidon politiikkaa osallisuuden näkökulmasta. Kysymme, *millaista osallisuutta informaatiolukutaitoon liitetään ja millä tavoin informaatiolukutaidon merkityksellisyyttä perustellaan suomalaisissa politiikka-asiakirjoissa*. Käsitteellisten erojen sijasta olemme kiinnostuneita informaatiolukutaidon edistämiseen käytetyistä perusteista ja kansalaisten osallisuuden tulkinnoista. Informaatiolukutaidon retoriikan tarkastelu tuo esiin käsitteen kilpailevat näkemykset sekä hallinnon ja kansalaisen välisen suhteen dynamiikan. Tässä politiikalla tarkoitetaan julkista toimintapolitiikkaa, jossa linjataan yhteiskunnallista päätöksentekoa, sen arvoperustaa sekä julkisen hallinnon, julkisorganisaatioiden ja kansalaisten toimintaa (ks. Fischer 2003).

Kansalaisten informaatiolukutaito on yhteydessä kansalaisten osallistumiseen ja vaikutusmahdollisuuksiin sekä toimintakykyyn, terveyteen ja hyvinvoinnin ylläpitämiseen (ks. Nutbeam 2000; Pavelić ja Špiranec 2022). Hyvinvointipoliittikalla ymmärrämme niitä tavoitteita ja toimia, joilla tuetaan kansalaisten kokonaisvaltaista hyvinvointia kuten terveyttä, turvallisuutta ja sosiaalista osallisuutta. Vain muutamat informaatiolukutaitoa koskevat tutkimukset ovat nostaneet esiin esimerkiksi kansalaisosallistumisen, ihmisoikeuksien, vaikuttamismahdollisuuksien sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmia (Correia 2002; Sturges ja Gasteringer 2010; Martzoukou ja Abdi 2017; Zimmerman 2020).

Informaatiolukutaidon kansallisia politiikkoja tarkastelevissa tutkimuksissa (Basili 2011; Haras ja Brasley 2011; Merimaa ja Lepik 2020; Whitworth 2014) informaatiolukutaidolla on

osoitettu yhteys moniin yhteiskuntapoliittisiin ja teknistaloudellisiin tavoitteisiin, kuten demokratian, taloudellisen kasvun tai teknologisten innovaatioiden tukemiseen. Näiden informaatiolukutaidon poliittista ulottuvuutta koskevien keskusteluiden suhteellinen vähyys saattaa selittyä sillä, että informaatiolukutaidon tutkimuksia ovat dominoineet informaatio- ja kasvatustieteelliset yksilön taitoja korostavat lähtökohdat. Niissä yleensä korostuu opetuksen ja kirjastojen kasvatuksellinen rooli aktiivisen ja valistuneen kansalaisen (*informed citizen*) opettamiseksi ja osaamisen mahdollistamiseksi (ks. ACRL 2016; ALA 1989; ALIA 2006). Inklusiivisen yhteiskunnan ja demokratian mahdollistajana informaatiolukutaitoa on tutkittu lähinnä opettajien, korkeakoulutuksen, kirjastojen tai informaatioteknologioiden näkökulmista (ks. ECIL 2016). Lähestymistavoissa näkyy valtavirtaistunut kognitiivinen näkökulma informaatiolukutaidosta, jossa se ymmärretään kontekstista riippumattomina yksilöllisinä kykyinä, tietoina ja taitoina (ks. Addison ja Meyers 2013; Street 2003).

Vähemmälle huomiolle tutkimuksissa on jäänyt se, miten informaatiolukutaidon käytännöllä ja politiikoilla voidaan tukea kansalaisten mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon, politiikkaan ja yhteiskuntaan (Polizzi 2020). Uudemmassa, sosiokulttuurisessa lähestymistavassa kiinnitetään huomiota myös niihin sosiaalisiin käytäntöihin, joissa tietoa tarvitaan, käytetään ja tuotetaan (Limberg ym. 2012; Lloyd 2017) sekä sosiopoliittisiin taitoihin, joita tarvitaan yhteisöissä ja yhteiskunnassa toimimiseen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen (Andersen 2006; Tuominen ym. 2005). Kansalaisten informaatiolukutaito on keskeinen demokratian edellytys. Kansalaisosallistumisen näkökulmasta osallistumishalukkuuteen vaikuttava tekijä on kyvykkyys ottaa osaa hallinnon prosesseihin (Jäntti ja Kurkela 2021). Onkin hämmästyttävää, että kansainvälistä informaatiolukutaidon tutkimusta yhteiskuntapolitiikan tai *public policy* -näkökulmista löytyy vain vähän (ks. esim. Carlsson 2019; Haras ja Brasley 2011; Wagner 2019), vaikka informaatiolukutaidon politiikkoihin nivoutuu ajankohtaisia osallistuvan demokratian, avoimen hallinnon ja palvelujen digitalisaation yhteiskuntapoliittisia tutkimus- ja kehittämisagendoja.

Suomalaisessa toimintapolitiikassa informaatiolukutaito kehystyy lähinnä yhteiskunnalliseen osallistumiseen tarvittavien kansalaistaitojen ja digiosallisuuden näkökulmiin (Kork ja Turja 2023). Tarvitaan kuitenkin lisää tietoa ja ymmärrystä siitä, miten informaatiolukutaito osana poliittista diskurssia voi tukea tavoitetta kansalaisten osallisuudesta (ks. Merimaa ja Lepik 2020; Pilerot ja Lindberg 2011; Whitworth 2014). Tämä tutkimus osallistuu informaatiolukutaidon poliittisen ulottuvuuden keskusteluihin, joissa tutkimuskohteena ovat informaatiolukutaidon kansalliset toimintapolitiikat (esim. Crawford 2020; Merimaa ja Lepik 2020; Whitworth 2011).

Analysoimme kansallisten politiikka-asiakirjojen perusteella informaatiolukutaidon edistämiseen liitettyjä yhteiskuntapoliittisia tavoitteita erityisesti kansalaisten toimijuuden ja osallisuuden näkökulmista. Toimintapolitiikoissa käytetty kieli tarjoaa yhden tulkinnan osallisuudesta, minkä näemme vaikuttavan myös osallisuuden muotojen ja käytäntöjen kehittämiseen. Seuraava luku rakentaa tutkimuksemme käsitteellisen kehyksen, jossa esittelemme osallisuuden ja informaatiolukutaitoon kytkeytyviä moninaisia yhteiskuntapoliittisiä näkökulmia. Tutkimuksemme aineiston valintaan ja sen analyysiin käytettyjen menetelmien jälkeen kuvailemme, mihin informaatiolukutaito on osallistumista ja millaiset arvostukset taustalla korostuvat. Lopuksi näiden tulosten perusteella pohdimme aiempaan tutkimuskirjallisuuteen heijastaen, millaista osallisuutta informaatiolukutaidolla pyritään edistämään suomalaisessa toimintapolitiikassa.

TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Osallisuus yhteiskuntapoliittisena tavoitteena

Pyrkimys lisätä kansalaisten osallisuutta ei ole uusi tavoite, vaan osa pidempää kehityskulkua. Osallisuus on ollut esillä julkisissa päätöksentekoprosesseissa jo 1960-luvulta lähtien ja sen taustalla vaikuttavat laajemmat yhteiskunnalliset muutokset (ks. Arnstein 1969). Kansalaisille on hahmoteltu julkishallinnon ja julkisten palvelujen kehittämisessä aiempaa aktiivisempaa roolia, ja samalla myös osallisuudesta on tullut poliittis-hallinnollisesti suosittu toimintapolitiikan tavoite niin kansainvälisesti, kansallisesti kuin paikallisestikin (Michels ja de Graaf 2010; Salminen ym. 2021, 81). Kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen näkyy paitsi kansallisten julkishallinnon toimijoiden (ks. esim. Oikeusministeriö 2022), myös kansainvälisten ja yli kansallisten toimijoiden agendoilla (ks. esim. Council of Europe 2023; OECD 2023; WHO 2016). Lisäksi useat kansalaisjärjestöt ovat kampanjoineet kansalais- ja asiakasryhmien osallisuuden puolesta korostaen sen demokratisoivia vaikutuksia (Brown ym. 2004).

Osallisuuden edistäminen yhteiskuntapoliittisena, mutta eri toimijoiden vaihtelevasti tulkitsemana tavoitteena on osaltaan vaikuttanut osallisuuden käsitteen monitulkintaisuuteen. Osallisuuden käsitettä käytetään tieteellisessäkin kirjallisuudessa väljästi, monimerkityksellisesti ja joskus jopa epäselvästi (ks. esim. Lappalainen 2019). Toimintapolitiikassa osallisuus voi toimia pohjana hyvin erilaisille tavoitteille, ja käsitteen joustavuus on omiaan lisäämään sen retorista suosiota (Isola ym. 2017; Raivio ja Karjalainen 2013; Salminen ym. 2021). Osallisuus-käsitteen juuret ovat yhtäältä sosiaalisessa osallisuudessa (*social inclusion*), toisaalta poliittisessa osallisuudessa (*citizen participation*). Lisäksi osallisuus voidaan eri konteksteissa ymmärtää sosio-kulttuurisena, taloudellis-materiaalisena ja poliittisena osallisuutena, joka muodostuu yksilön, erilaisten yhteisöjen ja yhteiskunnan välisissä suhteissa (Salminen ym. 2021).

Politiikan ja hallinnon kontekstissa osallisuutta voidaan tarkastella eri päätöksenteon tasoilla (Nabatchi ja Blomgren Amsler 2014), jotka kietoutuvat yhteen. Yhteiskunnallisesti osallisuus näyttäytyy mahdollisuutena vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Palvelujärjestelmässä puolestaan osallistumisena palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Henkilökohtaisella tasolla osallisuutta toteutetaan esimerkiksi asiakassuhteessa jaettuna päätöksentekona oman tai läheisen hoidon suunnittelussa ja ongelmien ratkaisemisessa. (Jones 2021.)

Toimintapoliittisena päämääränä osallisuuden tavoitetta voidaan jäsentää eri osa-alueiden kautta (ks. Isola ym. 2017). Se voi tarkoittaa esimerkiksi kuulumista ja kuulluksi tulemistä (*belonging*), mukaan ottamista (*involvement, inclusion*) tai yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia, yhteiseen toimintaan osallistumista ja vaikuttamista (*participation, representation*). Osallisuus voi olla myös kokemusta elämän merkityksellisyydestä (*meaningfulness*) tai ymmärrystä elämän ja toimintaympäristön koherenssista eli hallinnan ja mielekkyyden tunnetta (*coherence*). Osallisuutta kuvataan myös voimaantumisen välineenä, mikä vahvistaa omaa toimijuutta ja haastaa hyvinvointipalvelujen paternalistisia, ylhäältä päin saneltuja toimintakäytäntöjä (Fredriksson ja Tritter 2017) pyrkimällä lisäämään kansalaisten luottamusta hallintoon ja yhteistyöhalukkuutta (Bäcklund 2007; Irvin ja Stansbury 2004).

Kansalaisten osallistumismahdollisuuksien parantamisella pyritään lisäämään hallinnon avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta. Osallisuus voi olla sekä tapa demokratisoida yhteiskunnallista

päätöksentekoa että keino parantaa palvelujen laatua ja saatavuutta (ks. esim. Isola ym. 2017). Ylikansallisella tasolla esimerkiksi Euroopan unioni on jo 1990-luvulta lähtien pyrkinyt lisäämään osallisuutta toimintaprosesseissa (Saurugger 2010). Oikeus osallistua on kirjattu myös moniin lakeihin, kuten kuntalakiin, hyvinvointialuetta koskevaan lakiin ja sosiaalihuoltolakiin. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelmissa ja laatusuosituksissa asiakkaan halutaan osallistuvan päätöksentekoon ja palveluprosessien kehittämiseen.

Kuten osallistumisen käsitteen monitulkintaisuus, ovat kansalaisten osallistumisen roolitkin moninaisia. Perinteisesti byrokraattisessa hallinnossa kansalainen on ollut pääasiassa äänestäjä, veronmaksaja tai passiivinen palvelun käyttäjä tai edunsaaja. Sittenmin rinnalle on tullut myös kriittisen kansalaisen orientaatio aktivistin roolin kautta (van Eijk ja Steen 2022). Toisaalta julkisten palvelujen markkinaistuminen on korostanut kansalaisten roolia asiakkaina tai kuluttajina, joilla on oikeus tehdä valintoja ja esittää näkemyksiään palveluista (ks. Kork 2016; Soila ja Kaarakainen 2018). Uudessa julkisessa hallinnassa korostuu yhteistoiminta ja verkostot, jossa kansalainen nähdään myös kumppanina, yhteiskehittäjänä ja yhteistuottajana (van Eijk ja Steen 2022).

Kansalaisen kokemuksiin pohjautuvaa tietoa voidaan hyödyntää osana yhteistä päätöksentekoa ja toiminnan ja järjestelmien kehittämistä (Jones ja Pietilä 2020; Bäcklund 2007). Innostus osallisuutta kohtaan onkin synnyttänyt myös laajan joukon osallistavia käytäntöjä (Bherer ja Breux 2012), kuten osallistuvan budjetoinnin sekä moninaisia kansalaisraateja, työpajoja, foorumeja, osallisuusmalleja- ja ohjelmia (ks. esim. Kurkela 2022). Hyvinvointipalvelujen kehittämisessä osallisuus näkyy esimerkiksi palveluintegraationa tai arvoperusteisen terveydenhuollon kehittämisenä, joissa annetaan asiakkaille mahdollisuus itse määrittää tarpeitaan, vaikuttaa palveluun ja hoidon suunnitteluun (ks. Jones 2021; Kokko ja Kork 2021).

Tässä tutkimuksessa ymmärrämme osallisuuden yksilön toimijuutena suhteessa yhteiskuntaan: se voi tapahtua edustuksellisenä esimerkiksi äänestämällä vaaleissa, mutta myös omaehtoisena aktiivisena osallisuutena julkisen hallinnon prosesseihin (Nabatchi ja Blomgren Amsler 2014). Toimijuus ei välttämättä rajoitu julkiseen hallintoon, vaan se voi olla ruohonjuuritason kansalaisaktivismia (ks. Rättilä ja Rinne 2017). Tunnistamme osallistumisen ja osallisuuden näkökulmien keskinäisriippuvaisen luonteen. Poliittinen osallistuminen on osa yksilön yhteiskunnallista osallisuutta ja toimijuutta, johon kiinnittyy kokemukset oman toiminnan merkityksellisyydestä ja yhteisöön kuulumisesta. Osallisuuden muodot liittyvät siten inklusivisen yhteiskunnan ja tasavertaisen hallinnan edistämiseen sekä kansalaisten voimaantumiseen (vrt. Isola ym. 2017; Arnstein 1969). Mahdollisuus osallistua edellyttää kansalaisilta tietämystä vaikuttamisen tavoista. Aktiiviseen osallistumiseen tarvitaan informaatiolukutaitoa eli ymmärrystä niistä konteksteista ja tavoista, joilla tietoa hallitaan, hyödynnetään ja sovelletaan yhteiskunnassa (Polizzi 2020).

Informaatiolukutaito yhteiskunnallisen osallisuuden edistäjinä

Informaatiolukutaitoa tarvitaan aktiivisena kansalaisena toimimiseen, osaamisen kehittämiseen ja toimintakyvyn ylläpitämiseen. Se on edellytys osallistumiselle, oppimiselle, päätöksenteolle ja ongelmien ratkaisemiselle. Informaatiolukutaitoa kuvaavia moninaisia käsitteitä

ovatkin esimerkiksi yhteiskunnallinen lukutaito, kriittinen lukutaito, politiikan lukutaito, medialukutaito, digikompetenssi, teknologinen lukutaito, monilukutaidot tai elinikäisen oppimisen avaintaidot. Pelkkien tiedonhakutaitojen sijaan uusimpiin informaatiolukutaidon määritelmiin on lisätty myös kyky ajatella kriittisesti ja arvioida tietoa (Hollis 2019).

Informaatiolukutaidon määrittelemiseen vaikuttaa paitsi toiminnan konteksti myös monitulkintaisten informaation (*information*) ja lukutaidon (*literacy*) käsitteiden tulkitseminen ja yhdistäminen (Tuominen ym. 2005). Tiedon arvoketjun mukaisesti tieto voidaan nähdä hierarkkisenä käsitteenä (vrt. Ackoff 1989), jossa informaatio on datan kuvailua. Tieto muuttuu tietämiseksi toiminnan, kokemusten ja tulkinnan kautta. Tieto on myös vallankäytön kysymys, kuten millä tiedolla hallitaan ja kenen tietoon luotetaan päätöksiä tehtäessä. Tieto ja sen merkitys rakentuvat käytäntöjen kautta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tietyssä kulttuuris-historiallisessa kontekstissa (Limberg ym. 2012; Tuominen ym. 2005).

Kriittinen informaatiolukutaidon tutkimus on tuonut esiin informaatiolukutaidon diskursiiviset, ideologiset ja poliittiset ulottuvuudet sekä tietokäytäntöjen merkityksen eli sosiokulttuurisen kontekstin, jossa tieto rakentuu ihmisten välisessä toiminnassa (ks. Lloyd 2017; Limberg ym. 2012; Tuominen ym. 2005). Informaatiolukutaito ymmärretään tässä osana tietokäytäntöä eli sitä, kuinka ihmiset etsivät, käyttävät ja hyödyntävät tietoa. Nämä informaatiolukutaidon tietokäytännöt tapahtuvat tietyssä ajassa, paikassa ja jokapäiväisissä käytännöissä (Savolainen 2021), minkä vuoksi informaatiolukutaito tulisi nähdä kontekstisidonnaisena ilmiönä (Pilerot ja Lindberg 2011; Sturges ja Gastinger, 2010.).

Politiikkateksteissä tätä sosiaalista ja reflektiivistä kontekstuaalisuutta harvemmin kuitenkaan nostetaan esiin, vaan ne keskittyvät tiedon käsittelyn taitoihin (Pilerot ja Lindberg 2011; Whitworth 2011). Poliitikassa informaatiolukutaitoja edistetään eri politiikka-alueilla ja ministeriöissä eri käsittein, esimerkiksi korostamalla digitalisoituvassa yhteiskunnassa kansalaisten tarvitsemia teknisiä media- ja informaatiolukutaitoja (Bradley 2013; Drotner ym. 2017; Grizzle ym. 2014; Palsa ja Salomaa 2020). Vaikka akateemisissa ja poliittisissa keskusteluissa korostuvat erilaiset tulkinnat ja näkökulmat informaatiolukutaidosta, sitä pidetään kuitenkin yhteisesti keskeisenä demokratian elementtinä (esim. Carlsson 2019; ECIL 2016; Rivano Eckerdal 2017; Polizzi 2020; Sturges ja Gastinger 2010; Whitworth 2014; Zimmerman 2020). Informaatiolukutaito kiinnittyy ajatukseen osallistuvasta demokratiasta, jonka yhtenä funktiona on kansalaisten kouluttaminen aktiiviseen kansalaisuuteen (ks. Michels ja de Graaf 2010).

Radikaali lähestymistapa informaatiolukutaitoon (ks. Whitworth 2014) korostaakin osallisuuden käytäntöjä, jotka tukevat oppimista ja muutoksen mahdollisuuksia, ja on luonteeltaan korostuneesti poliittinen. Näkökulma nostaa esiin informaatiolukutaitoon sisältyvät arvot ja arvot, kuten demokratian ja tasa-arvon kysymykset (Rivano Eckerdal 2017). Informaatiolukutaito on osa yhteiskunnan kommunikaatorakenteita, joka tukee osallistumisen diskursiivisia aktiviteetteja (Andersen 2006). Andrew Whitworthin (2014) mukaan informaatiolukutaitoa tulisikin tarkastella aiempaa laajemmin vuoropuhelun, diskurssin, vallan ja tiedollisen auktoriteetin näkökulmista.

Kansalaisosallistumisen ja demokratian kontekstissa on keskusteltu erityisesti kansalaisten media- ja informaatiolukutaidoista. Käsitettä käytetään *monikossa* sisältäen sekä medialukutaidon että digitaalisten tiedonhallintataitojen monet muodot (Bradley 2013), joita pidetään avoimen ja pluralistisen tietoyhteiskunnan kehittämisedellytyksenä. Unescon julistuksissa

kansalaisten media- ja informaatiolukutaitoja merkitystä on perusteltu kestävän inhimillisen kehityksen sekä osallistavan ja inklusiivisen yhteiskunnan rakentamiseksi. Media- ja informaatiolukutaitoja tarvitaan perusoikeuksien toteuttamiseksi, kuten mielipiteen ilmaisemiseen, oikeuteen oppia ja mahdollisuuteen saada ja hyödyntää luotettavaa tietoa (Torras i Calvo ja Kuzmin 2013). Kirsten Drotnerin ym. (2017) mukaan media- ja informaatiolukutaitoja perustellaan yhtäältä kollektiivisen ja kriittisen kansalaisuuden tukemisena (esim. kansalaisten digivalmiudet), toisaalta uusliberalistisen kansantalouden, individualismin ja markkinaistumisen välineinä (esim. uudet työelämätaidot). Media- ja informaatiolukutaitojen merkitys korostuu informaatiotulvan, digitaalisten kanavien ja sisältöjen keskellä. Lisäksi misinformaation ja populismin lisääntyessä tiedon tulkitseminen ja kriittinen arviointi ovat tulleet entistä tärkeämmiksi kansalaistaidoiksi. (Polizzi 2020.) Kansalaisten hyvinvoinnin kontekstissa informaatiolukutaito on osa terveystieteitä ja terveyden edistämisen agenda. Terveyden lukutaitoa tarvitaan terveyttä koskevien päätösten tekemiseen, terveydentilan kriittiseen arviointiin sekä terveystiedon hyödyntämiseen oman hyvinvoinnin ja elämän hallinnan välineenä (Nutbeam 2000; Peerson ja Saunders 2009). Terveyden lukutaidolla halutaan kannustaa kansalaisia esimerkiksi omahoitoon, hoitopäätökseen osallistumiseen ja vastuun ottamiseen omasta hyvinvoinnista (ks. Lloyd ym. 2014; Mårtensson ja Hensing 2012; Pavelić ja Špiranec 2022). Terveyden lukutaito edellyttää paitsi yksilöiltä myös ammattilaisilta tiedon tuottamisen ja tulkitsemisen lisäksi viestintä- ja vuorovaikutustaitoja, jotka tukevat asiakkaan aktiivista osallistumista omaan terveyteen liittyvien päätösten tekemisessä.

Informaatiolukutaidon monenlaiset määritelmät eri konteksteissa sekä erilaiset tulkintatavat tuovat kukin tavallaan esiin käsitteeseen kietoutuvia yhteiskunnallisia ja kansallistaloudellisia merkityksiä. Informaatiolukutaitoa tarvitaan henkilökohtaisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten saavuttamiseksi (Bradley 2013). Informaatiolukutaidolla on yhteys kansalaisten terveyteen, koulutukseen, tulotasoon ja julkisen hallinnon luottamukseen (Zimmermann 2020). Sitä tarvitaan myös demokratian toteuttamiseen, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja kansalaistoimintaan (Correia 2002; Virkus 2013), sillä heikko informaatiolukutaito voi selittää esimerkiksi hiljaisten ja haavoittuvien ryhmien alhaista poliittista osallistumista (Bradley 2013).

Informaatiolukutaito ei siten rajoitu vain opeteltaviin tiedonkäsittelyn taitoihin, vaan se voidaan nähdä kansalaisen oikeutena ja velvollisuutena, joka mahdollistaa kansalaispätevyyden ja osallistumisen yhteiskuntaan (Sturges ja Gastinger 2010). Esimerkiksi avoimen hallinnon kehittämisessä korostetaan kansalaisten mahdollisuuksia saada tietoa hallinnon toiminnasta, mutta tarvitaan myös kansalaisten oikeuksia ottaa osaa agendan määrittelyyn, päätöksentekoon ja tiedontuotantoon (Maier-Rabler ja Huber 2011; Kulmala ym. 2023). Poliittisessa päätöksenteossa informaatiolukutaidon edistäminen voikin olla keino lisätä sosiaalista osallisuutta (Pilerot ja Lindberg 2011) ja samalla laajentaa ymmärrystä informaatiolukutaidon merkityksestä suoran demokratian alueella. Eräänlainen kansalaistaidon muoto on osallistuminen tiedon tuotantoon. Tutkimuksessa ja hallinnon eri tasoilla onkin julkaistu uusia suosituksia ja linjauksia kansalaistieteestä (European Commission 2018; Kansalaistieteen työryhmä 2022). Kasvava kiinnostus kansalais- ja kansatutkimusta (ks. Kulmala ym. 2023) kohtaan voidaan tulkita pyrkimyksenä demokratisoida tiedontuotantoa ja lisätä kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Aineiston kerääminen

Tutkimuksen asiakirja-analyysia ohjasi kysymys siitä, millaista osallisuutta informaatiolukutaitoon liitetään ja millä tavoin sen merkityksellisyyttä perustellaan suomalaisessa politiikassa. Tutkimusaineistona käytettiin hallitusohjelmia, julkisen hallinnon strategia-asiakirjoja, politiikkaohjelmia ja kehittämishankkeiden raportteja sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoa ohjaavia lakeja. Asiakirjojen valinnassa painotettiin kansalaisten osallistumiseen ja hyvinvointiin liittyviä toimintapoliittisia tavoitteita. Sen sijasta, että olisimme keskittyneet joko kansainvälisiin kansalaisen informaatiolukutaidon tasojen kuvauksiin tai osallisuuspuhuntaan kansallisissa informaatiolukutaidon opetuksenkehittämishankkeissa, tutkimuksellinen kiinnostuksemme kohdistui informaatiolukutaidon edistämisen poliittisiin diskursseihin politiikan eri osa-alueilla ja hallinnon tasoilla.

Aineiston keräämisessä hyödynnettiin Valtioneuvoston julkaisuarkistoa (Valto) käyttämällä hakusanaa ”lukutaito”, koska informaatiolukutaitoa (14) tai tiedon lukutaitoa (3) käsitteleviä julkaisuja oli verrattain vähän ja aihepiirin käsitteistö on hyvin monitahoinen digilukutaitoi- neen ja monilukutaitoi- neen. Haun tuloksena löytyi 233 julkaisua. Asiakirjat rajattiin vuosiin 2010–2022, sillä aineiston valinnassa haluttiin painottaa tuoreita linjauksia informaatiolukutaidon edistämisestä, kansalaisten osallisuudesta ja tiedon hyödyntämisen tavoista päätöksenteossa. Aineistosta rajattiin pois asiakirjat, joissa puhuttiin lukutaidosta yleisesti eikä viitattu kansalaisen informaatiolukutaitoihin, kuten tiedon käyttämiseen, osallisuuteen tai päätöksentekoon. Tarkempaan tarkasteluun valikoitui 43 asiakirjaa, jotka luokiteltiin asiakirjatyyppeihin. Esilukemisen jälkeen valittiin informaatiolukutaitoa ja osallisuutta parhaiten linjaavat asiakirjat, jolloin lopullinen tutkimusaineisto koostui yhteensä 31 politiikka-asiakirjasta (Taulukko 1; liite 1).

Taulukko 1. Tutkimusaineiston luokittelu

	Analyysiin valitut asiakirjat (alkuperäinen haku)
Hallitusohjelmat	3 (3)
Hallinnon strategiat	17 (23)
Hankedokumentit	7 (13)
Lait	4 (4)
Kaikki yhteensä	31 (43)

Aineistossa osallisuusnäkökulma nousi esiin etenkin strategia- ja hankeasiakirjoissa ja huomattavasti vähemmän lakitekstien ja hallitusohjelmien tasolla (ks. Kuvio 1). Esimerkiksi avoimen hallinnon strategiassa korostui yhteistyö ja avoimuus osana päätöksenteon valmistelua ja toimeenpanoa sekä sitoutumista ja päätösten legitimizeettiä. Tarvetta uudentilaisiin osallistumismuotoihin ja osallistuvan demokratian kehittämiseen perusteltiin myös hallitusohjelmissa (Kataisen hallitusohjelma 2011; Marinin hallitusohjelma 2019). Digitaalisten taitojen ja käytäntöjen kehittämisen nähtiin tukevan sosiaalista ja yhteiskunnallista osallisuutta. Erityisesti tietopolitiikassa korostui tieto kansalaisten toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana.

Kuvio 1. Osallisuutta kuvaavien ilmausten määrä asiakirjatyypeittäin

Analyysimenetelmä

Tutkimuksemme on luonteeltaan abduktiivista argumentointia, jonka lähtökohtana olivat aineistosta tehdyt havainnot, ja tulosten tulkinnan tukena hyödynnettiin aiempien tutkimusten johtopäätöksiä. Testaamisen sijaan teorian tehtävänä oli auttaa refleктоimaan aineiston havainnot, jotta pystyttiin rakentamaan kokonaiskäsitystä informaatiolukutaitoon liittyvästä osallisuudesta. Abduktiivisen tutkimusstrategian mukaisesti hakemisen ja keksimisen (*“imaginative reasoning”*) prosessissa kiinnitettiin huomiota yksityiskohtiin, sävyihin, ilmiön rajaamiseen ja sopivien teorioiden löytämiseen (Paavola 2012).

Informaatiolukutaidon moninaiset termit yhdessä osallisuuden eri muotojen kanssa tekevät informaatiolukutaidon politiikan jäsentämisestä haasteellista. Aineiston analyysia ohjasi sosiokulttuurinen käsitys informaatiolukutaidosta osana yhteiskunnallista osallisuutta ja kansalaisen toimijuutta. Osallisuutta jäsentäessämme hyödynsimme viimeaikaisia suomalaisia tutkimuksia osallisuuden käsitteestä (ks. Salminen ym. 2021; Isola ym. 2017). Erityisesti huomioimme osallisuuden poliittisen ja yhteiskunnallisen (*taking part in*) ulottuvuuden, mutta myös yksilön osallisuuden vaikuttavat osallisuuden sosiokulttuuriset (*being part of*) ja taloudelliset-materiaaliset (*having a part*) ulottuvuudet.

Osallisuusnäkökulmaa tarkasteltiin asiakirjoissa analysoimalla perusteluja siitä, mihin informaatiolukutaito on osallistumista ja vaikuttamista sekä millaista toimijuutta ja vuorovaikutusta

asiakirjoissa korostetaan. Olimme siis kiinnostuneita argumenteista, joilla informaatiolukutaitoa retorisesti perustellaan ja oikeutetaan (*justification*, ks. Boltanski ja Thévenot 2006) eli siitä millaiset arvostukset – kuten jonkin ideaalin, yhteisen hyvän tai yhteiskunnallisen arvon muodot – asiakirjoissa korostuvat. Koska politiikassa perustelut ovat osa odotusten tuottamista ja pyrkimystä vakuuttaa kansalaiset (Finlayson 2007), kuvaavat analyysiin valitut politiikka-asiakirjat informaatiolukutaidon erilaisia institutionalisoituja ideoita, arvostuksia ja uskomuksia sekä niissä preferoituja osallisuuden muotoja (Lappalainen 1997).

Aineistoa eriteltiin yhtäältä osallisuuden tulkintojen ja toisaalta informaatiolukutaitoon liitettyjen argumenttien ja retoriikan kautta. Tulkinallisessa politiikka-analyysissä ollaan kiinnostuneita siitä, miten ilmiötä kuvataan ja millaiseen narratiiviseen kontekstiin informaatiolukutaito asetetaan. Analyysimenetelmänä sovelsimme retoris-poliittista analyysia (Finlayson 2007), jonka avulla tulkittiin informaatiolukutaidon ja osallisuuden poliittisia ideoita sekä retorisia perusteluja eli sitä millaisia painotuksia ja käsitteitä asiakirjoissa käytetään ja mihin poliittisen toiminnan kontekstiin ne sidotaan (ks. Billig 1987; Palonen 1996). Diskurssianalyysistä menetelmä eroaa siinä, että kulttuuristen merkitysten tai vuorovaikutuksellisten suhteiden sijaan kuvaillaan informaatiolukutaidon poliittista vakuuttamista ja osallisuuden retorisia perusteluja. Koska kielenkäytöllä rakennetaan sosiaalista todellisuutta ja poliittista toimintaa, retoriikan tarkastelu tuo näkyväksi informaatiolukutaidon vaihtoehtoiset tai kilpailevat näkemykset, kuten digilukutaitojen tai yhteiskunnallisen lukutaidon osittain ristiriitaisetkin perustelut. Informaatiolukutaitoon sisältyvät osallisuuden arvostukset, monenlaiset ideat ja käsitykset paljastavat jotakin myös hallinnon ja kansalaisen välisestä suhteesta.

Retoriikan analyysille ja lähestymistavallemme on yhteistä se, että analyysissä kiinnitetään huomiota asioiden perusteluun yleisön vakuuttamisena, argumenttien rakentumiseen ja niiden uudelleen tulkintaan. Tavot, joilla informaatiolukutaidon edistämistä tehdään uskottavaksi, ovat lähellä retorisen perinteen analyysikäsitteitä, kuten tekstin *eetosta* (vaikuttaminen, osallistumisen lähestymistapa) ja *logosta* (johdonmukaisuus, loogisuus). Emme kuitenkaan olleet analyysissämme varsinaisesti kiinnostuneita näiden retoristen genrejen tai keinojen tunnistamisesta tai perustelujen loogisuudesta. Retoris-poliittista analyysia mukaillen keskityimme analyysissä kuvaamaan informaatiolukutaidon yleistä diskurssia luonnehtimalla argumentaation geneerisiä elementtejä, eli miten informaatiolukutaidon käsitteitä ja osallisuuden ideoita käytetään instituutioiden läpi ja millaisia uudenlaisia muotoja ja tulkintoja niihin liitetään eri instituutioissa (Finlayson 2007, 559–560). Esimerkiksi koulutuspoliittinen asiakirja voi korostaa sellaisia informaatiolukutaitoja ja osaamista, jolla on laajempi yhteys vaikkapa hallitusohjelman kansallisen kilpailukykyyn edistämisen retoriikkaan. Retoris-poliittisen analyysin tarkoitus ei ole arvioida näitä argumentteja, vaan parantaa ymmärrystä käytettyjen argumenttien rikkaudesta. Taustalla on ajatus siitä, että argumentit eivät ole vain yksittäisen puhujan toimintaa vaan heijastavat aikaisempia institutionalisoituja merkitysjärjestelmiä (Finlayson 2007).

Analyysiprosessi

Analyysi toteutettiin teoriasidonnaisesti (kuvio 2). Pääpaino oli ensin aineiston yksityiskohtaisissa havainnoissa, joiden tulkinnan tukena hyödynnettiin aiempien tutkimusten johtopäätöksiä,

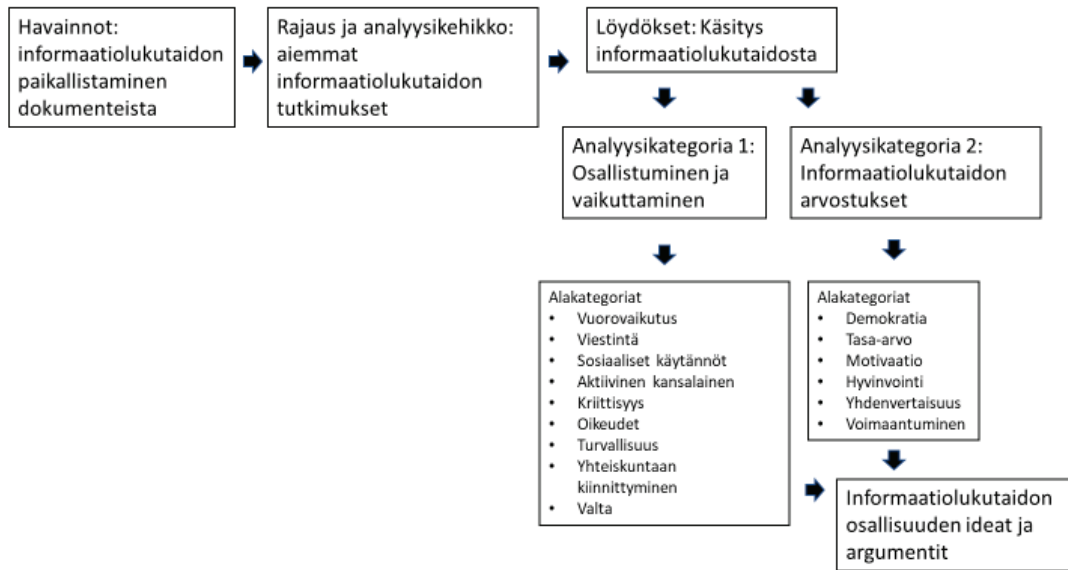
jotta pystyttiin rakentamaan kokonaiskäsitystä informaatiolukutaitoon liittyvästä osallisuudesta suomalaisessa politiikassa. Aineiston analyysissä oli kaksi vaihetta. Ensin aineistosta paikannettiin informaatiolukutaitoon viittaavat kohdat ja sitten mahdollinen osallisuuden konteksti. Lopuksi eriteltiin, millaisia osallisuuden ideoita ja perusteluja informaatiolukutaidon edistämiseen liitetään. Analyysia tukeva tulkintakehys muodostettiin aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla kansalaisosallistumiseen ja yksilön toimijuuteen viittaavien informaatiolukutaidon elementeistä. Tämä kehikko auttoi rajamaan ilmiötä ja suuntaamaan huomion tiettyihin tekstisisältöihin aineistossa (Taulukko 2).

Taulukko 2. Aineiston analyysikehikko

Analyysinäkökulmana yhteiskuntapoliittinen ulottuvuus	Tulkintakehys informaatiolukutaidosta (Bruce ym. 2006)	Informaatiolukutaidon sisällöllisiä elementtejä
<i>Kansalaisosallistuminen, yksilö yhteiskunnallisena toimijana</i>	Sosiaaliset käytännöt sekä kontekstuaalinen ja henkilökohtainen merkitys	personal empowerment, critical thinking, cultural literacy (ALA 1989); personal, vocational, corporate and organisational empowerment (ALIA 2006); developing awareness of personal filtering strategies, awareness of context-specific applications, multiliteracies (Whitworth 2011); social phenomena, other practices and actions, experiential knowledge (Lloyd 2010); capacity building, participation knowledge society (Sayers 2006)
	Yhteiskunnalliset vaikutukset, valtasuhteet ja kansalaistoimijuus	participative citizenship, social inclusion (Sayers 2006, ALIA 2006); production of information intended for public use, active citizenship, solving problems (Whitworth 2011); public institutions as information intermediaries (Correia 2002); democracy, development, good governance (Grizzle ym. 2014); influence on public policy issues and community problems, disinformation, the citizenry (ALA 1989)

Aineistoa hallittiin, koodattiin ja analysoitiin Atlas.ti-ohjelmalla. Analyysin ensimmäiseen vaiheeseen osallistuneet tutkijat luokittelivat asiakirjojen sisältöä aineistolähtöisesti analyysikysymysten ohjaamina tehden havaintoja riippumattomasti toisistaan. Alkuperäisiä koodeja aineistossa oli yhteensä 52. Aiemmassa tutkimuksessa (Kork ja Turja 2023) oli tunnistettu informaatiolukutaito osallistumisen edistäjänä, jonka alakategorioina olivat ”osallisuus ja

osallistuminen” sekä ”aktiivinen kansalaisuus”. Näiden sisältämät koodaukset otettiin tämän tutkimuksen analyysin kohteiksi, sillä ”osallisuus ja osallistuminen” sisälsi kuvauksia siitä, mihin informaatiolukutaito on osallistumista ja vaikuttamista, ja ”aktiivinen kansalaisuus” puolestaan kuvasi informaatiolukutaidon merkityksiä ja perusteluja.

Kuvio 2. Aineiston analyysiprosessi

Analyysin toisessa vaiheessa kaikki koodaukset käytiin yhteisesti läpi, jonka seurauksena koodoja yhdisteltiin ja niistä muodostettiin temaattisia alaluokkia ja pääluokkia. Osallistumista ja vaikuttamista kuvaavassa analyysikategoriassa käsitteellisiä linssejä olivat muun muassa vuorovaikutus, viestintä, sosiaaliset käytännöt, aktiivinen kansalainen, kriittisyys, oikeudet, turvallisuus, yhteiskuntaan kiinnittyminen ja valta. Lisäksi informaatiolukutaidon arvostuksia koskevan kategorian argumentaation analyysissä käytettyjä luokkia olivat demokratia, tasa-arvo, motivaatio, hyvinvointi, yhdenvertaisuus ja voimaantuminen. Osallisuuden ideoiden ja informaatiolukutaidon argumenttien erittelyssä lisäksi käytettiin hyväksi retorisi-poliittista analyysia. Analyysin tulokset esitellään seuraavaksi, jonka jälkeen pohdintaluvussa niitä peilataan teoreettiseen viitekehykseen.

TULOKSET 1: INFORMAATIOLUKUTAITO LUO EDELLYTYKSIÄ KANSALAISTEN OSALLISTUMISELLE JA VAIKUTTAMISELLE

Analyysin tulososio rakentuu kahdesta luvusta (TULOKSET 1 ja TULOKSET 2). Ensiksi esittelemme aineistolähtöisesti osallisuuden retorisia näkökantoja. Näitä olivat vaikuttaminen omiin asioihin, osallistuminen palvelujen kehittämiseen, digiosallisuus tietoyhteiskunnassa sekä osallisuus yhteiskunnalliseen toimintaan. Tämän jälkeen kuvaamme informaatiolukutaidon osallisuuden perusteluina esiintyneitä arvostuksia. Nämä olivat demokratia, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, motivaatio ja vuorovaikutus.

Informaatiolukutaito mahdollistaa omiin asioihin vaikuttamisen

Koulutuksen ja jatkuvan oppimisen avulla sekä tietotaitojen tukemisella voidaan vahvistaa ihmisten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia omaan elämäänsä ja yhteiskuntaan. (DOK 10 Tietopolitiikan suunta.)

Informaatiolukutaitoon nivoutuu tiedon keskeinen merkitys omaa elämää ja asioita koskevassa päätöksenteossa. Asiakirjoissa korostettiin oikeutta tietoon osana ihmis- ja perusoikeuksien toteuttamista ja perusedellytyksenä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksille. Näin ilmaistiin tahto tukea kansalaisten itseä koskevaa päätöksentekoa. Osallisuus nähtiin mahdollisuutena vaikuttaa yksilöllisiin ja lähiyhteisöllisiin asioihin ja oman elämän valintoihin. Toimijana puhuteltiin tyypillisimmin kansalaista, asiakasta, potilasta, nuoria tai vähemmistön edustajia. Informaatiolukutaitoihin luettiin esimerkiksi yksilön tiedolliset valmiudet ja asenteet sekä tiedon hankkimisen ja vaikuttamiseen sisältyvät taidot. Vaikka osallisuuden ymmärrettiin monin paikoin toteutuvan yhteisen päätöksenteon kautta, aineistossa korostuivat liberalistiset oletukset kansalaisten aktiivisesta toimijuudesta ja yksilöiden kyvykkyydestä kehittyä, ottaa vastuuta ja huolehtia itsestään, hyvinvoinnistaan ja elämästään itsenäisesti.

Informaatiolukutaito edellytyksenä kansalaisten osallistumiseen palvelujen kehittämiseksi

Asiakasosallisuus syventää osallisten ja organisaation osaamista ja tietoperustaa. Parhaimmillaan yhteinen ymmärrys kasvaa. Asiakkaan kokemus sanoittuu ja käsitteellistyy ja vastavasti ammatilliset käsitteet ja käytännöt avautuvat asiakkaille aiempaa paremmin. (DOK 25 Asiakasosallisuuden johtaminen sosiaali- ja terveystaloudissa.)

Toinen informaatiolukutaitoa rakentava retorinen näkökanta perustuu kansalaisten osallistumiseen palvelukäytäntöjen kehittämistyöhön, esimerkiksi asiakas- tai hoitosuhteessa tarvittavaan informaatiolukutaitoon. Toimijuudessa korostettiin erityisesti palveluja käyttäviä asiakkaita, joille tarjotaan mahdollisuus vaikuttaa palvelun sisältöön, suunnitteluun tai toteutukseen. Informaatiolukutaitoa ilmaistiin tarvittavan paitsi asiakkaan osallistumisoikeuksien ja toimijuuden

tukemiseen, myös palvelun käyttäjän osallistumista parantaviin ammatillisiin käytäntöihin. Kansalaisnäkökulman sijasta korostuikin organisaation toimintatapojen kehittäminen, minkä vuoksi toimijana oli asiakas, ammattilaiset tai viranhaltijat.

Informaatiolukutaito digiosallisuuden edistäjänä tietoyhteiskunnassa

Nykyisessä mediaympäristössä medialukutaitoon voidaan katsoa kuuluvaksi mediatuottaminen, mediasisältöjen tulkinta, medialaitteiden käyttötaidot, tiedonhaun taidot, kriittisyys mediavälitteistä informaatiota kohtaan, mediavälitteiset viestintä- ja vuorovaikutustaidot, sosiaalinen ja poliittinen osallisuus ja vaikuttaminen median kautta sekä median käyttö elämänhallinnan tukena. (DOK 26 Media- ja viestintäpolitiikan nykytila.)

Kolmas retorinen osallisuusnäkökanta informaatiolukutaitoon oli digiosallisuus. Teknologian tai sähköisten välineiden uskottiin mahdollistavan kansalaisten aiempaa aktiivisemmän osallistumisen, ja siksi kansalaiset tarvitsevat uudenlaisia taitoja, joilla käyttää ja hyödyntää digitaalisen teknologian tuomia uusia osallistumismahdollisuuksia. Digiosallisuuden oletettiin siten vahvistavan tietoyhteiskunnan sosiaalista ja kulttuurista osallisuutta ja toimijuutta. Toimijana oli tyypillisesti palvelujen tai välineiden käyttäjä. Toimintatapojen ja palvelujen digitalisoituminen edellyttää käyttäjien digitaalisia lukutaitoja, joilla osallistua yhteiskuntaan. Taustalla näkyi ideologia, jossa medialukutaitoa ja teknologista osaamista pidetään osana modernia yleissivistystä ja digikansalaisen media- ja demokratiakasvatusta.

Informaatiolukutaito kansalaistoimintana ja osallisuutena yhteiskuntaan

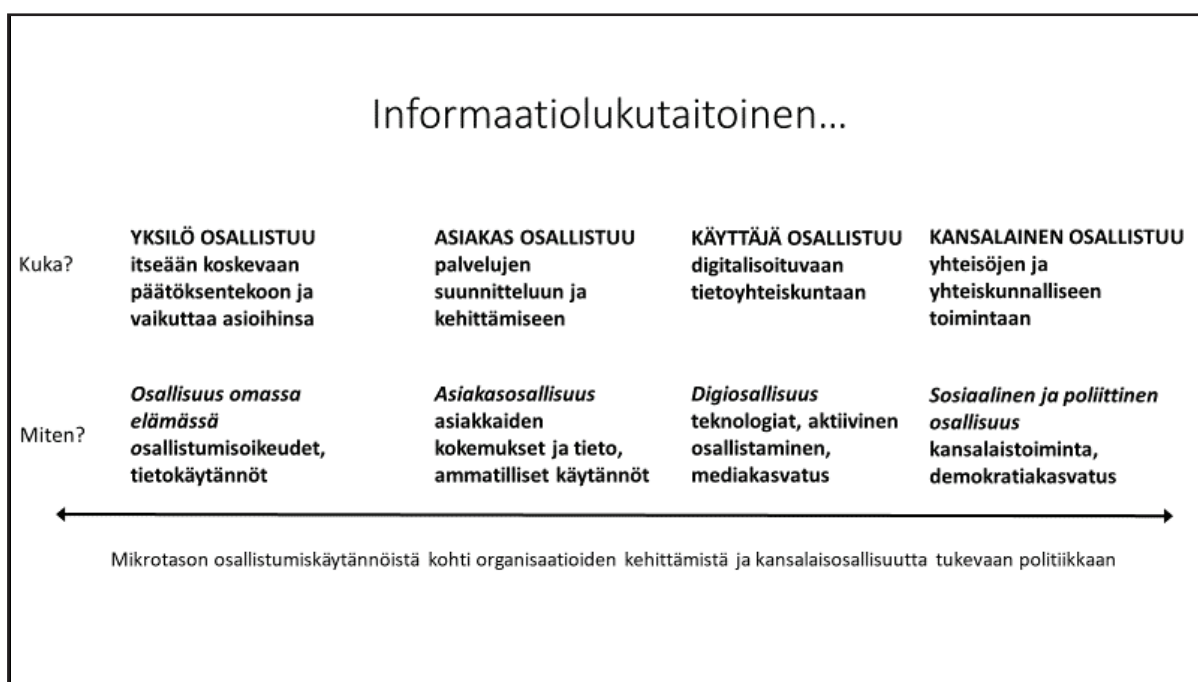
Osallisuus on enemmän kuin osallistuminen. Osallisuus tarkoittaa omakohtaista sitoutumista yhteisön toimintaan ja halua olla mukana vaikuttamassa yhteisiin asioihin. Keskeistä lapsille ja nuorille on kokemus siitä, että asioihin todella voi vaikuttaa. (DOK 13 Hyvä medialukutaito.)

Neljäs näkökanta informaatiolukutaitoon kytkeytyy deliberatiiviseen ja osallistuvaan demokratiaan. Informaatiolukutaito on selkeästi kansalaistaito, jota tarvitaan yhteiskunnalliseen toimintaan ja osallistumiseen, kuten poliittiseen keskusteluun, vaikuttamiseen ja päätöksentekoon. Toimijana oli äänestäjä, kansalainen, hallinto, päätöksentekijä, ministeriö, kansalaisjärjestö, koulu tai varhaiskasvatus. Osallisuutta argumentoitiin laajemmassa merkityksessä kuin vain välineellisenä osallistamisena. Tällä haluttiin korostaa aktiivisen toimijuuden merkitystä kansalaisille, yhteisöille ja lähidemokratialle esimerkiksi suoran demokratian keinoja hyödyntäen.

Ihmiset kokevat olevansa yhdenvertaisia ja osallisia yhteiskunnassa ja omassa yhteisössään, kun heillä on riittävät tiedot, taidot ja mahdollisuudet vaikuttaa ja osallistua demokraattiseen päätöksentekoon. Osallisuutta edistetään varmistamalla muun muassa, että julkiset tiedot,

toiminnot ja palvelut ovat kaikkien kansalaisten saatavilla ja käytettävissä ja niitä kehitetään osallistavilla prosesseilla. (DOK 23 Eettistä tietopolitiikkaa tekoälyn aikakaudella.)

Osana demokratiakasvatusta informaatiolukutaitoa pidettiin tärkeänä osallistumisen ja vaikuttamisen kannalta, kuten äänestämässä ja mielenilmaisuissa. Poliitiikan ja yhteiskunnan lukutaitoa eli kansalaispätevyyttä haluttiin edistää paitsi koulutuksena, myös työelämässä. Yhteenvedonä asiakirja-aineistosta voidaan tulkita, että informaatiolukutaidon yhteydessä osallisuus voi tarkoittaa omiin asioihin vaikuttamista, osallistumista palvelujen kehittämiseen, digiyhteiskuntaa tukevaa digiosallisuutta tai yhteiskunnallista kansalaistoimintaa (ks. kuvio 3).

Kuvio 3. Informaatiolukutaitoon liittyvät toimijuuden, osallistumisen ja osallisuuden eri muodot politiikka-asiakirjoissa

TULOKSET 2: KANSALAIOSALLISUUTTA KUVAAVAT ARVOT JA ARGUMENTIT

Demokratia tiedon kansanvaltana

Kansalaisten informaatiolukutaidon nähtiin aineistossa tukevan samanaikaisesti sekä kansalaisosallistumisen että laajemmin demokratian arvoa. Demokratian arvoa kuvattiin media- ja informaatiolukutaitojen yhteydessä, joiden ilmaistiin ylläpitävän kansalaisten aktiivista osallistumista, tukevan sananvapautta ja muita perusoikeuksia demokraattisessa yhteiskunnassa. Medialukutaitopainotuksesta johtuen kansalaisosallisuuden kuvauksissa käytettiin myös erityistä ”tietoyhteiskuntaosallisuuden” käsitettä (DOK 17 Älystrategia). Kansanvalta-merkityksen lisäksi

demokratiaan viitattiin myös ”vuorovaikutuskulttuurina” (DOK 14 Medialukutaito Suomessa). Toisin sanoen demokratian arvostus yhdistettiin kansalaisten monipuolisiin lukutaitoihin nyky-yhteiskunnassa, jossa tieto merkitsee valtaa.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tiedon saavutettavuudessa

Informaatiolukutaidon edistäminen nähtiin arvona yhteiskunnallisen eriarvoisuuden, syrjäytymisen tai vihapuheen vähentämiseksi. Asiakirjoissa nostettiin tyypillisesti esiin hiljaisten ja haavoittuvien ryhmien osallisuuden tukeminen, esimerkiksi maahanmuuttajien kielellinen ja kulttuurillinen kotouttaminen. Informaatiolukutaidon merkitystä perusteltiin tällöin retorisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmista. Monissa asiakirjoissa kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen yhteiskuntaan nähtiin mahdollistuvan nimenomaan tiedon yhdenvertaisen saatavuuden avulla: ”Ihmiset kokevat olevansa yhdenvertaisia ja osallisia yhteiskunnassa ja omassa yhteisössään, kun heillä on riittävät tiedot, taidot ja mahdollisuudet vaikuttaa ja osallistua demokraattiseen päätöksentekoon” (DOK 23 Eettistä tietopolitiikkaa).

Erityisesti mahdollistamista käytettiin retorisena keinona perustelemaan yhdenvertaista informaatiolukutaitoa ja etenkin koulutuksellisenä tavoitteena. Kansalaisten informaatiolukutaidon edistäminen nähtiin myönteisenä kehänä, jossa suomalainen tasa-arvoon perustuva perusopetus mahdollistaa eri väestö- ja kieliryhmille yhdenvertaiset informaatiolukutaidot ja sivistyksen, mikä edelleen lisää tasa-arvoa. Asiakirjojen perusteella erityisesti medialukutaitoa pidetään tärkeänä osana ”tasa-arvoista opetusta ja tietoyhteiskuntaosallisuuden rakentamista” (DOK 17 Älystrategia), ”uutena lukutaitona” (DOK 16 Perusopetuksen laatu) tai jopa ”kansalaisoikeutena” (DOK 26 Media- ja viestintäpolitiikan nykytila). Mediakasvatuksessa tasa-arvo näyttäytyi mahdollisuuksien tasa-arvona eli yhdenvertaisina oppimismahdollisuuksina.

Informaatiolukutaidon edistämistä perusteltiin ihmisryhmien tasa-arvoisen, yhdenvertaisen ja esteettömän osallistumisen mahdollisuutena. Näitä tukevia keinoja kuitenkin esitettiin asiakirjoissa harvemmin kuin osallistumisen yleisiä periaatteita tai esteitä. Tasa-arvoisen kansalaisosallistumisen mahdollistamisen näkökulma korostui tiedon yhdenvertaisessa saatavuudessa ja siinä, että tieto olisi mahdollisimman ymmärrettävää jokaiselle. Kansalaisten informaatiolukutaito jäi aineistossa varsin implisiittiseksi maininnaksi, kun tavoitteissa toistui ainoastaan tiedon saatavuuden tärkeys. Tiedon saatavuudesta ymmärrettävyyteen on kuitenkin pitkä matka, jonka konkreettiset askelmerkit jäivät useimmiten kertomatta. Julkisen hallinnon tehtävänä nähtiin tuottaa sosiaalisesti ja kognitiivisesti saavutettavaa tietoa. Tämä viittasi kuitenkin lähinnä viestinnän selkeyteen eikä niinkään kansalaisten sosiaalista tasa-arvoa ja osallistumista tukeviin käytäntöihin.

Kansalaisten digiosallisuus korostaa tiedon kognitiivista saavutettavuutta entisestään. Digitalisaation esitettiin tukevan kansalaisten osallisuutta, mutta toisaalta asettavan osallisuudelle uudenlaisia vaatimuksia: ”Digitaalisesti lukutaitoisella käyttäjällä on riittävä ymmärrys teknologian tai palvelun edellyttämästä laitteistosta, ohjelmistoista ja sovelluksista ja hän hallitsee teknologian ja palveluiden yhteydessä käytetyn kielen” (DOK 21 Digiosallisuus Suomessa). Toisaalta Medialukutaito Suomessa -linjauksissa todettiin alueellisen epätasa-arvon olevan yhdenvertaista medialukutaitoa heikentävä seikka. Yhdenvertaisuuden arvoa kuvattiin digitaalisen lukutaidon merkityksenä erityisesti vähemmistöille ja yhteiskunnan marginaaleissa eläville

ryhmille. Eettistä tietopolitiikkaa tekoälyn aikakaudella -selonteossa (2018) sen sijaan esitettiin, että jokaisella olisi oltava mahdollisuus arvioida tekoälyratkaisujen eettisiä, moraalisia ja yksityisyysulottuvuuksia. Tällainen mahdollisuus edellyttäisi kuitenkin hyvin edistynyttä ja erikoistunuttakin informaatiolukutaitoa.

Motivaatio vaikuttaa omiin ja yhteiskunnallisiin asioihin

Politiikka-asiakirjojen argumentaatio keskittyi osin digiosallisuuden ja kansalaisten motivoimisen retoriikkaan. Kansalaisosallisuuden nähtiin edellyttävän sitä, että tiedon ääreen motivoidaan ihmisiä: kansalaisia, koululaisia ja tieteentekijöitä. Motivoimisen keinoina nähtiin erityisesti digitaaliset järjestelmät, jotka mahdollistavat ja tukevat kansalaisten tiedon ääreen hakeutumista, tiedon käyttämistä ja ymmärtämistä — ja siten informaatiolukutaitoa. Eri toimijat asiakirjojen takana painottivat omaa toimintakenttäänsä yhteisessä tavoitteessa motivoida kansalaisia. Esimerkiksi Asiakasosallisuuden johtaminen sosiaali- ja terveystaloudissa (2021) kuvailtiin tarvetta aktivoida kansalaisia osallistumaan omaan hoitoonsa, kun taas Avoimen hallinnon strategiassa (2020) motivoitiin osallistumista päätöksentekoon: ”Julksen keskustelun ja osallistumisen kautta syntyy yhteinen sitoutuminen tulevaisuutta koskeviin päätöksiin ja vaikutusten aikaansaamiseen”.

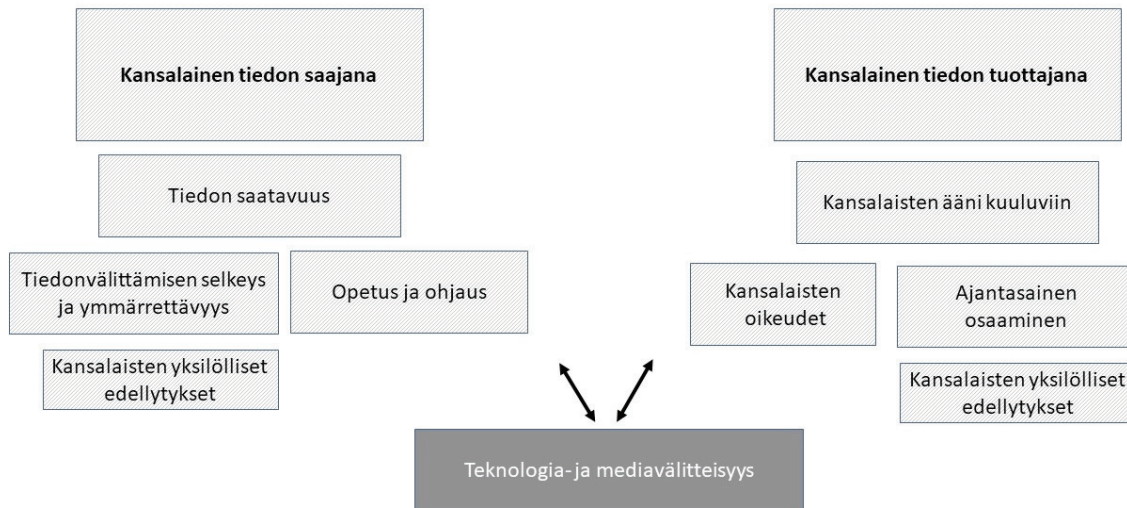
Koulutusta pidettiin keinona motivoida kansalaisia osallistumaan ja vaikuttamaan päätöksentekoon ja yhteiskuntaan. Esimerkiksi nuorilla nähtiin olevan hyvät tiedolliset valmiudet, muttei välttämättä riittävästi motivaatiota vaikuttaa yhteisiin asioihin. Digitaalisia järjestelmiä pidettiin hyvinä kansalaisten motivoimisen välineinä: teknologia voi olla osallisuutta tukeva keino (digiosallisuus), mutta myös osallisuuden motivaatiota heikentävä menetelmänä (informaatiokuormittuneisuus).

Vuorovaikutus ja onnistunut viestintä

Vuorovaikutuksen merkitystä kansalaisosallisuuden rakentajana perusteltiin erityisesti viestinnän aiheen kautta. Aineistossa implikoitiin, kuinka informaatiolukutaitoisia kansalaisia osallistetaan viestimällä heidän kanssaan ajantasaisesti ja onnistuneesti. Toisaalta viestintää käsiteltiin myös tiedonvaihtona kansalaiselta kansalaiselle tai viranomaiselle. Kansalaisten monipuolisia informaatiolukutaitoja perusteltiin aktiivista vuorovaikutusta tukevana myönteisenä kehänä, joka vahvistaa aktiivisen kansalaisuuden edellytyksiä.

Vuorovaikutusta kuvattiin kansalaisten sekä hallinnon ja kansalaisen väliseksi tiedonsiirroksi. Kansalaisten kanssa käytävä vuoropuhelu näytti yhtäältä edellyttävän kansalaiselta informaatiolukutaitoa, ja toisaalta parhaimmillaan lisäävän kansalaisten osallisuutta. Tämä korostui medialukutaidon, digiosallisuuden ja tietopolitiikan asiakirjoissa. Vaikka kansalaisen rooli vuorovaikutteisuuden ja osallisuuden tavoitteissa näkyi sekä passiivisena tiedon saajana että aktiivisena tiedon tuottajana, yhteistä näille oli teknologia- ja mediavälitteisyyden ideologia (ks. kuvio 4). Digitaaliset järjestelmät esitettiin vastauksena osallisuustavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi tietoyhteiskuntakeskustelussa kriittisen lukutaidon merkitystä perusteltiin erityisesti yhteiskuntaa

koskettavien kriisien kuten sodan, pandemian ja ympäristöuhkien aikana. Informaatiolukutaito esitettiin esimerkiksi vastavoimana ”manipuloivalle informaatiovaikuttamiselle” (DOK 10 Tietopolitiikan suunta).

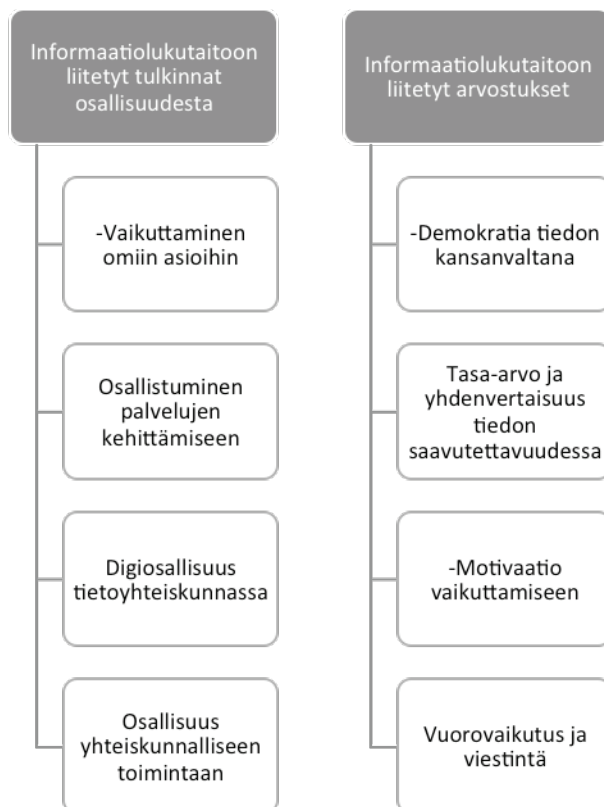
Kuvio 4. Vuorovaikutus arvostuksena informaatiolukutaitoa edellyttävän osallisuuden tavoitteissa

Asiakirja-aineiston tulevaisuuden näkymänä näyttäytyi tavoite kansalaisten osallistumisen vahvistamisesta, missä yhteiskunnan toimijat yhdessä edistävät kansalaisten lukutaitoja. Informaatiolukutaitoisen kansalaisen ideaalina pidettiin aktiivista kansalaista, joka on kyvykäs ja halukas osallistumaan päätöksentekoon ja vaikuttamaan omiin ja yhteisiin asioihin. Poliitikka-asiakirjoissa näkyi vahvasti hallinnon ja viestinnän digitalisoituminen, mikä korostaa kansalaisten informaatiolukutaidon ja osallisuuden merkitystä. Vuorovaikutus näkyi moniulotteisena arvona ja keinona ylläpitää viestintää ja lisätä kansalaisten ymmärrystä.

POHDINTA

Olemme artikkelissamme tarkastelleet suomalaisten poliitikka-asiakirjojen perusteella informaatiolukutaidon poliitikkaa osallisuuden näkökulmasta. Tulostemme perusteella informaatiolukutaito nivoutuu kansalaisten hyvinvointiin ja osallisuuteen neljän näkökannan kautta: vaikuttamisena omiin asioihin, osallistumisena palvelujen kehittämiseen, tietoyhteiskunnan digiosallisuutena sekä kansalaistoimintana ja osallisuutena yhteiskuntaan (kuvio 5). Osallisuus on oleellinen osa kansalaisten hyvinvointia, koska elämän merkityksellisyys ja toimijuus rakennetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja osallistumalla on mahdollista vaikuttaa elämäänsä (ks. Isola ym 2017). Kansalaisten informaatiolukutaitoa pidetäänkin joko yhteiskunnan vahvuutena, joka synnyttää samanaikaisesti päätösosallisuutta ja demokratiaa – tai keinona, joka

mahdollistaa demokratiaa tukevan aktiivisen osallistumisen. Informaatiolukutaito sekä syynä että seurauksena paremmalle kansalaisosallisuudelle heijastaa osallisuuskeskustelussakin aiemmin tunnistettua käsitteellistä monimerkityksellisyttä ja politiikan yleistä osallistumisdiskurssia (Lappalainen 2019; Rättilä ja Rinne. 2017).

Kuvio 5. Aineiston keskeiset havainnot informaatiolukutaidon osallisuuden näkökannoista ja arvostuksista

Suomalaisissa politiikka-asiakirjoissa informaatiolukutaidon merkityksellisyttä perusteltiin etenkin demokratian, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden, motivaation ja vuorovaikutuksen arvojen kautta. Hyvää informaatiolukutaitoa, kuten tiedon tuottamista, hyödyntämistä ja kriittistä arviointia, tarvitaan yhteiskunnallisen osallistumisen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi (ks. Rivano Eckerdal 2017; Polizzi 2020; Zimmerman 2020). Kun informaatiolukutaidon politiikkaa tarkastellaan osallisuuden eri ulottuvuuksien näkökulmasta (Isola ym. 2017), löytyneet arvostukset edustavat kansalaisten tasa-arvoisia osallistumismahdollisuuksia, kuulumista ja kuulluksi tuleamista, kokemusta osallisuudesta ja elämän merkityksellisyydestä sekä ymmärrystä elämästä. Tämäntapaiset arvostukset tuovat hyvin julki sen, kuinka osallisuutta voidaan arvostaa monitahoisesti yhteiskunnallisena, sosiokulttuurisena tai taloudellisesti-materiaalisena tavoitteena.

Informaatiolukutaidon tunnistettiin ainakin osittain muodostuvan yksilön, toiminnan ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Politiikka-asiakirjoissa korostui lähinnä yhteiskunnallisen tason osallistuminen, erityisesti kansalais- ja diginäkökulmat, ja huomattavasti vähemmän palvelujärjestelmän, -käytäntöjen tai henkilökohtaisen osallisuuden merkitys. Tulostemme

perusteella vuorovaikutteisuus näyttäytyi teknologiavälitteisenä eikä niinkään osallisuutta tukevien sosiaalisten rakenteiden kehittämisenä. Toisin sanoen kansalaisten ja hallinnon vuorovaikutuksellisia ongelmia pyrittiin ratkaisemaan varsin välineellisesti, esimerkiksi digiosallisuuden kautta.

Sen sijaan, että informaatiolukutaito nähtäisiin hallinnon kykynä rakentaa ja tukea kansalaisten osallistumista (ks. Kurkela 2022), informaatiolukutaidon politiikka keskittyy kansalaisten kykyihin ja taitoihin. Asiakirjoissa ei juurikaan nosteta esiin sitä, *miten* eri toimijat ja hallinnon alat voisivat lisätä yhteistyötä tai vuorovaikutteisuutta kansalaisten tiedon hyödyntäjinä. Vuorovaikutuksen lisäämiseen sekä kansalaisten lähempään osallistamiseen tiedon hyödyntäjinä ja tuottajina löytyisi kuitenkin useita esimerkkejä ja käytännön ohjeistusta muun muassa kansa- ja kansalaistutkimusta käsittelevästä kirjallisuudesta (esim. Kulmala ym. 2023).

Osallisuus ja kansalaisten aktiivinen rooli näkyy toimintapolitiikassa monenlaisina tavoitteina ja keinoina (ks. Bherer ja Breux 2012; Brown ym. 2004; Salminen ym. 2021). Informaatiolukutaidolla voitiin yhtäältä edistää ”sosiaalista osallisuutta, yhteistä päätöksentekoa tai kansalaistoimintaa”. Toisaalta ”digiosallisuutta mahdollistavana” ja tukevana keinona informaatiolukutaitoa tarvittiin myös tietoyhteiskunnan ja ”vaikuttavien palvelujen yhteiskehittämiseen”. Osallisuuden retoriikkaa näyttäisi selittävän poliittinen konteksti eli se, minkälaisena yhteiskuntapoliittisena tavoitteena tai minkä politiikan keinona informaatiolukutaitoa ensisijaisesti kehystetään (ks. Kork ja Turja 2023). Aiemmasta tutkimuksesta (esim. Polizzi 2020; Sturges ja Gastinger 2010) esimerkiksi tiedetään, että informaatiolukutaitoa käytetään sekä kansalais- että tietoyhteiskunnan kehittämistarkoituksiin, kuten demokratian ja perusoikeuksien tai digikanalaisuuden toteuttamiseksi.

Informaatiolukutaitojen edistämässä sosiaalinen osallisuus näyttäisi korostuvan argumenttina verrattuna esimerkiksi poliittisen osallisuuden näkökulmaan (vrt. Salminen ym. 2021). Tutkimustulostemme valossa informaatiolukutaitoa tarvitaan jokapäiväiseen päätöksentekoon, monissa asiakastilanteissa sekä oman elämän hallintaan ja hyvinvointiin. Näin se tukee sosiaalista osallisuutta ja ihmisen toimijuutta julkisissa palvelukäytännöissä, mikä vahvistaa elämän merkityksellisyyden ja koherenssin tunnetta tärkeänä hyvinvoinnillisena osallisuuden ulottuvuutena (Fredriksson ja Tritter 2017; Isola ym. 2017). Heikko informaatiolukutaito puolestaan lisää riippuvuutta muista ja heikentää osallistumismahdollisuuksia (Zimmerman 2020).

Informaatiolukutaidon tulkinnat eri politiikkakonteksteissa heijastavat erilaisia osallisuuden käsityksiä. Tällä on merkitystä hallinnon tieto- ja vuorovaikutuskäytäntöjen kehittämiseen. Jos informaatiolukutaito tulkitaan kovin yksilökeskeisesti kognitiivisina kykyinä, osallisuuskin voi näyttäytyä taloudellis-materiaalisena (ks. Salminen ym. 2021) eli hyvin välineellisenä kansalaisen tiedon saamista ja osallistumismahdollisuuksia korostavina käsityksinä (ks. Nabatchi ja Blomgren Amsler 2014). Suomalaisissa asiakirjoissa ei juurikaan nostettu esiin esimerkiksi ihmisten ja toimintaympäristön välistä vuorovaikutusta tai miten osallisuutta tosiasiallisesti edistetään osana informaatiolukutaidon sosiaalisia tietokäytäntöjä.

Informaatiolukutaidon politiikassa painotettiin paljolti tieto-osallisuutta eli osallistumiseen tarvittavaa tietoa ja kykyä hyödyntää sitä. Poliittikka-asiakirjoissa vuorovaikutustapa jäsenyi sen perusteella, kuvattiinko kansalaista ensisijaisesti tiedon vastaanottajana vai sen tuottajana. Kun kansalaiselle turvataan avointa ja helposti ymmärrettävää tietoa, voidaan vuorovaikutus nähdä

erityisesti koherenssia tukevana arvona (Isola ym. 2017). Toisaalta kun kansalainen nähdään tiedon tuottajana, vuorovaikutuksen arvo tukee myös kansalaisten osallistumismahdollisuuksia ja kuulluksi tuleamista.

Politiikka-asiakirjoissa näytti olevan tendenssi, jossa päättäjät puhuvat lähinnä päättäjille. Retorinen analyysi puheen kohdistamisesta tarvitsisi kuitenkin lisätutkimusta, esimerkiksi fokalisaatiota hyödyntäen. Tässä aineistossa korostui hallinnollinen näkökulma. Kansalaisten informaatiolukutaito saatettiin esimerkiksi liittää toimintatapojen kehittämiseen, jolloin puheen kohteena olikin palveluntarjoaja. Informaatiolukutaidon pohtiminen kansalaisen näkökulmasta voisi tarjota hyvinkin erilaisen merkityksen hallinnon kehittämiseen, kuten tulkinnat kansalaiseen kohdistuvista odotuksista, kokemukset tiedon saatavuudesta tai itseilmaisun tai viestinnällisten oikeuksien toteutumisesta (ks. Moring ja Nieminen 2006).

Sosiokulttuurista näkökulmaa informaatiolukutaidon politiikkaan

Informaatiolukutaito kehittyy ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tutkimuksemme perusteella informaatiolukutaidon politiikkaan tarvitaan lisää sosiokulttuurista näkökulmaa, joka nostaisi aiempaa paremmin esiin sosiaalisen tiedonmuodostuksen, informaatiolukutaidon toimijuuden, valta-asetelmien tai tietokäytäntöjen merkityksen eli ne sosiokulttuuriset tavat, joilla tietoa hyödynnetään ja käytetään ihmisten välisessä toiminnassa (ks. Pilerot ja Lindberg 2011; Savolainen 2021; Whitworth 2014).

Osallisuuden lisäämiseksi informaatiolukutaidon politiikkaan tuloksilla on ainakin kolmenlaisia vaikutuksia: huomiota on kiinnitettävä erityisesti kansalaisten toimijuuden, kyvykkyyden ja vuorovaikutuksen elementtien vahvistamiseen. Ensiksikin, osallisuustutkimussuuntauksen mukaisesti informaatiolukutaitoakin koskeva argumentaatio näyttäisi paikantuvan pitkälti kansalaisten ja julkishallinnon suhteeseen (esim. Rivano Eckerdal 2017; Polizzi 2020). Tutkimusaineistomme osallisuuskäsitykset tuovat kuvaavasti ilmi rajoitetun ymmärryksen kansalaisen toimijuudesta suhteessa informaatiolukutaitoon: osallistujana voi olla esimerkiksi aktiivinen kansalainen, oppija, palvelun käyttäjä tai asiakas, jotka toimiakseen eri konteksteissa tarvitsevat hyvinkin erilaisia informaatiolukutaitoja.

Toiseksi, kansalaiselle asetetut monet roolit ja odotukset ”monilukutaidoista” palautuvat kyvykkyyden, motivaation ja resurssien kysymyksiin. Kaikilla ei ole mahdollisuuksia tai halua omaksua tätä uutta aktiivisempaa kansalaisen roolia. Osallisuus näyttäytyykin usein helpompana riittävät resurssit omaaville ”osallistumisvalmiille” yksilöille. Tällä on suora vaikutus siihen, kenen ääni tulee päätöksenteossa kuulluksi. Valitettavan usein informaatiolukutaidon linjauksista puuttui kansalaisnäkökulma, jolloin retorinen puhe olikin suunnattu vakuuttamaan lähinnä muut päätöksentekijät tai viranhaltijat, kuten ministeriöt, koulut tai kirjastot. Osallistumisen käänteen (ks. esim. Bherer ja Breuz 2012) myötä tarvitaan uudenlaisia kansalaisen mutta myös hallinnon rooleja. Vaikka retorisesti puhutaan kansalaisten oikeuksista tuottaa tietoa ja osallistua päätöksentekoon, ei juurikaan pohdita, mitä tämä tarkoittaa hallinnon kehittämiseksi. Osallistavaan toimintaan usein liittyykin ihmisten retorinen asemointi esimerkiksi asiakkaiksi, kuluttajiksi tai asiantuntijoiksi, mikä voi kertoa pyrkimyksistä korjata tiedollista epäsymmetriaa ammattilaisten tai päätöksentekijöiden ja kansalaisten välillä.

Kolmanneksi, onnistunut vuorovaikutus tukee sosiokulttuurisen teorian premissiä siitä, että informaatiolukutaito on osallisuuden edellytys, joka rakentuu yhteistoiminnallisessa kontekstissa (Limberg ym. 2012). Samoin informaatiolukutaidon edistäminen politiikassa edellyttää yhteiskunnan toimijoiden välistä sekä hallinnontasojen sisäistä yhteistyötä (Carlsson 2019; Whitworth 2011). Informaatiolukutaitoa tarvitaan yhteiseen keskusteluun, näkemysten jakamiseen ja oppimiseen. Tämä puolestaan vaatii dialogisuutta, erilaisten asiantuntijuuksien ja kokemusasiantuntijoiden tiedon hyödyntämistä (Jones 2021).

Informaatiolukutaidon politiikka näyttäisi vahvistavan osaltaan sellaista osallisuuskeskustelua, jossa yhteisöön integroituminen, oppiminen ja kasvaminen aktiivisiksi kansalaisiksi ovat keskeisiä osallistuvan demokratian tehtäviä (*educative function, integrative function*, ks. Michels ja de Graaf 2010). Jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä tarvitaan kansalaistaitoja tiedon löytämiseksi, hyödyntämiseksi ja yhteyksien rakentamiseksi (Correia 2002). Informaatiolukutaidon edistämisessä tulisikin paremmin huomioida sosiokulttuuriset tietokäytännöt ja kansalaisten tiedollisten kompetenssien laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset esimerkiksi koulutustasoon, kilpailukykyyn tai demokratian toteutumiseen. Näin informaatiolukutaidon politiikka ei näyttäytyisi vain instrumentaalisen poliittisen muutoksen tai progressivismin työkaluna (Pilerot ja Lindberg 2011; Whitworth 2014).

Lopuksi

Tutkimuksemme antaa aihetta pohtia informaatiolukutaidon laajempaa merkitystä kansalaisten osallisuuteen ja hyvinvointiin. Informaatiolukutaidon käsityksiin sisältyvät sekä kansalaisten *kyvyt että mahdollisuudet* käyttää, arvioida ja tuottaa tietoa. Informaatiolukutaidon politiikassa tullaan siten samalla ottaneeksi kantaa myös tiedon rakentumisen ja muodostamisen tapoihin hallinnon ja kansalaisen välillä. Tämä edellyttää sen pohtimista, miten hallinnon alojen yhteistyötä sekä hallinnon ja kansalaisten välistä vuorovaikutusta tukevia rakenteita kehitetään informaatiolukutaidon politiikan integroimiseksi. Poliittikka-asiakirjoissa sosiaalisten tietokäytäntöjen näkökulma näkyi lähinnä tietopolitiikassa, jossa korostettiin päätöksenteossa rakentuvan tiedon muodostumista kansalaisten tarpeiden, moniammatillisen asiantuntijuuden ja tutkimustiedon avulla. Osallisuutta ja yhteistyön merkitystä voidaan nostaa esiin normiohjauksenkin tasolla. Esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa tavoitteena on yhdessä vahvistaa kansalaisten toimintaedellytyksiä ja osallisuutta. Vuorovaikutuksessa tarvittavia monimuotoisia kansalaistaitoja tukisi sosiokulttuurinen näkökulma informaatiolukutaitoon. Samalla voitaisiin laajentaa osallisuuden käsitystä pelkistä (digi)osallistumismahdollisuuksista kohti kansalaisten yhteiskunnallista toimijuutta. Informaatiolukutaidon politiikan edistämisessä kyse ei ole vain yksilön lukutaidoista tai ammatillisista kuulemiskäytännöistä vaan myös kansalaisen kuulluksi tulemisesta, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja toimijoiden välisestä dialogista.

Tutkimuksemme tuo osallisuuskeskusteluun informaatiolukutaitojen merkityksen. Osallisuuden tarviin motivaatiota, mahdollisuuksia ja resursseja osallistua. Kansalaisen monipuoliset informaatiolukutaidot tukevat sekä yksilön elämänhallintaa että yhteiskunnallista osallisuutta, tiedon kriittistä arviointia ja mielipiteen muodostamista. Tutkimuksemme nostaa esiin informaatiolukutaidon poliittiset tulkinnat ja tuo informaatiolukutaidon tutkimusilmiön osaksi

myös yhteiskunta- ja hallintopoliittista keskustelua ja tutkimusta. Jatkossa tarvitaan lisää empiiristä tutkimusta siitä, miten informaatiolukutaidon politiikka kehittyy, rakentaa aktiivista kansalaisuutta tai vahvistaa kansalaisosallistumista.

KIITOKSET JA TUTKIMUKSEN RAHOITUS

Kiitokset rakentavista kommentteista Tietoon pohjautuva jaettu päätöksenteko terveydenhuollossa (PROSHADE) -hankkeen tutkijoille työpaketissa 4. Tutkimusta on rahoittanut Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN), päätös n:o 358415 ja 358418.

LÄHTEET

- Ackoff, Russell (1989). From data to wisdom. *Journal of Applied Systems Analysis*, 16(1), 3–9.
- ACRL. 2016. Association of College and Research Libraries. Framework for information literacy for higher education. <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>. Viitattu 8.2.2023.
- Addison, Colleen ja Meyers, Eric. 2013. Perspectives on information literacy: A framework for conceptual understanding. *Information Research* 18:3. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1044643>
- ALA. 1989. American Library Association: Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential>. Viitattu 10.8.2022.
- ALIA. 2006. Australia Statement on information literacy for all Australians. <https://www.alia.org.au/about-alia/policies-standards-and-guidelines/statement-information-literacy-all-australians>. Viitattu 6.10.2022.
- Andersen, Jack. 2006. The public sphere and discursive activities: information literacy as sociopolitical skills. *Journal of Documentation* 62:2, 213–228. <https://doi.org/10.1108/00220410610653307>
- Arnstein, Sherry. 1969. A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35:4, 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Basili, Carla. 2011. A framework for analyzing and comparing information literacy policies in European countries. *Library Trends* 60:2, 395–418. <https://doi.org/10.1353/lib.2011.0045>
- Bherer, Laurence ja Breux, Sandra. 2012. The diversity of public participation tools: complementing or competing with one another? *Canadian Journal of Political Science* 45:2, 379–403. <https://doi.org/10.1017/S0008423912000376>
- Billig, Michael. 1987. *Arguing and Thinking: A Rhetorical Approach to Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boltanski, Luc ja Thévenot, Laurent. 2006. *On Justification. Economies of Worth*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Bradley, Cara. 2013. Information Literacy Policy Development in Canada: Is It Time?. *Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research* 8:2, 1–28. <https://doi.org/10.21083/partnership.v8i2.2489>
- Brown, Phil, Zavestoski, Stephen, McCormick, Sabrina, Mayer, Brian, Morello-Frosch, Rachel ja Gasior

- Altman, Rebecca. 2004. Embodied health movements: New approaches to social movements in health. *Sociology of Health and Illness* 26:1, 50–80. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2004.00378.x>
- Bruce, Christine, Edwards, Sylvia ja Lupton, Mandy. 2006. Six Frames for Information literacy Education: a conceptual framework for interpreting the relationships between theory and practice. *Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences* 5:1, 1–18. <https://doi.org/10.11120/ital.2006.05010002>
- Bäcklund, Pia. 2007. *Tietämisen politiikka: kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Carlsson, Ulla. 2019. Media and information literacy: Field of knowledge, concepts and history. Teoksessa Ulla Carlsson (toim.), *Understanding media and information literacy (MIL) in the digital age: A question of democracy*. Göteborg: University of Gothenburg, Department of Journalism Media and Communication, 37–56.
- Council of Europe. 2023. Participatory democracy. <https://www.coe.int/en/web/participatory-democracy>. Viitattu 8.2.2023.
- Correia, Ana Maria Ramalho. 2002. Information literacy for an active and effective citizenship. White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science. Praha: Unesco.
- Crawford, John. 2020. Information literacy and national policy making. Teoksessa Stéphane Goldstein (toim.), *Informed Societies: Why information literacy matters for citizenship, participation and democracy*. Online publication, Cambridge University Press, 111–128.
- Drotner, Kirsten, Frau-Meigs, Divina, Kotilainen, Sirkku ja Uusitalo, Niina. 2017. The double bind of media and information literacy: A critical view on public policy discourses about MIL. Teoksessa Divina Frau-Meigs, Irma Velez ja Michel Julieta Flores (toim.), *Public policies in media and information literacy in Europe*. Routledge, 269–283.
- ECIL. 2016. Information Literacy: Key to an Inclusive Society. 4th European Conference European Conference on Information Literacy, October 10–13, 2016, Revised Selected Papers. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-52162-6>
- van Eijk, Carola ja Steen, Trui. 2022. The public encounter and the role of citizens. Teoksessa Peter Hupe (toim.), *The Politics of the Public Encounter: What Happens When Citizens Meet the State*. Northampton: Edward Elgar, 57–77.
- European Commission, Directorate-General for Research and Innovation. 2018. *OSPP-REC – Open Science Policy Platform Recommendations*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/958647>
- Finlayson, Alan. 2007. From Beliefs to Arguments: Interpretive Methodology and Rhetorical Political Analysis. *The British Journal of Politics & International Relations* 9:4, 545–563.
- Fischer, Frank. 2003. *Reframing public policy: Discursive politics and deliberative practices*. Oxford University Press.
- Fredriksson, Mio ja Tritter, Jonathan. 2017. Disentangling patient and public involvement in healthcare decisions: why the difference matters. *Sociology of Health and Illness* 39:1, 95–111. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.12483>
- Grizzle, Alton, Moore, Penny, Dezuanni, Michael, Asthana, Sanjay, Wilson, Carolyn, Banda, Fackson ja Onumah, Chido. 2014. *Media and information literacy: policy and strategy guidelines*. Pariisi: Unesco.
- Haras, Catherine ja Brasley, Stephanie. 2011. Is information literacy a public concern? A practice in

- search of a policy. *Library Trends* 60:2, 361–382. <https://doi.org/10.1353/lib.2011.0041>
- Hollis, Helena. 2019. Information Literacy and Critical Thinking: Different concepts, shared conceptions. In Proceedings of CoLIS, the Tenth International Conference on Conceptions of Library and Information Science, *Information Research* 24:4.
- Irvin, Renee ja Stansbury, John. 2004. Citizen participation in decision making: Is it worth the effort? *Public Administration Review* 64:1, 55–65. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2004.00346.x>
- Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla ja Keto-Tokoi, Anna. 2017. *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Helsinki: THL.
- Jones, Marjaana ja Pietilä, Ilkka. 2020. Personal Perspectives on Patient and Public Involvement – Stories about Becoming and Being an Expert by Experience. *Sociology of Health ja Illness* 42, 809–824. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13064>
- Jones, Marjaana. 2021. *Patient and public involvement in healthcare: Potentials and challenges of lay expertise and experiential knowledge*. Tampereen yliopiston väitöskirjat. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1994-6>
- Jäntti, Anni ja Kurkela, Kaisa. 2021. How Municipalities Can Enhance Citizen Participation? – Exploring the Views of Participants and Non-Participants. *Scandinavian Journal of Public Administration* 25:1, 23–42.
- Kansalaistieteen työryhmä. 2022. Kansalaistieteen suositus. Vastuullisen tieteen julkaisusarja 5:2022. <https://doi.org/10.23847/tsv.230>
- Kokko, Petra ja Kork, Anna-Aurora. 2021. Value-based healthcare logics and their implications for Nordic health policies. *Health Services Management Research* 34:1, 3–12.
- Kork, Anna-Aurora. 2016. *Asiakasresponsiivisuudella tehokkuutta julkisiin palveluihin? Terveyskioski perusterveydenhuollon kehittämisinstrumenttina*. Tampere: Tampere University Press.
- Kork, Anna-Aurora ja Turja, Tuuli. 2023. Kansalaistaitoja vai kilpailukykyä? Informaatiolukutaidon toimintapoliittiset kehykset. *Hallinnon tutkimus* 42:1. <https://doi.org/10.37450/ht.116982>
- Kulmala, Meri, Spišák, Sanna, Venäläinen, Satu, Laiho, Marjukka, Hakala, Katariina ja Rättilä, Tiina. 2023. Mitä on kanssatutkimus? Teoksessa *Kanssatutkimus: Ihanteet ja käytännöt*. Tampere: Tampere University Press.
- Kurkela, Kaisa. 2022. *Demokratian murros ja kuntien avautuva hallinta*. Tampereen yliopiston väitöskirjat. Joensuu: PunaMusta Oy. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/142153>
- Lappalainen, Pertti. 1997. Aineistokeskeinen politiikan tutkimusprosessi. Teoksessa Pertti Lappalainen (toim.), *Politiikan paikat*. Tampere: Tampereen yliopisto, 89–91.
- Lappalainen, Pertti. 2019. Osallistamispolitiikalla hallinnoidaan kansalaisia ja asukkaita. Teoksessa Taina Meriluoto ja Tapio Litmanen (toim.), *Pelastaako osallistaminen demokratian?* Tampere: Vastapaino, 123–144.
- Limberg, Louise, Sundin, Olof ja Talja, Sanna. 2012. Three theoretical perspectives on information literacy. *Human IT: Journal for Information Technology Studies as a Human Science* 11:2, 93–130.
- Lloyd, Annamaree. 2017. Information literacy and literacies of information: A mid-range theory and model. *Journal of Information Literacy* 11:1, 91–105. <https://doi.org/10.11645/11.1.2185>
- Lloyd, Annamaree, Bonner, Ann ja Dawson-Rose, Carol. 2014. The health information practices of people living with chronic health conditions: Implications for health literacy. *Journal of Librarianship and Information Science* 46:3, 207–216. <https://doi.org/10.1177/0961000613486825>
- Maier-Rabler, Ursula ja Huber, Stefan. 2011. “Open”: the changing relation between citizens, public

- administration, and political authority. *JeDEM - EJournal of EDemocracy and open Government* 3:2, 182–191. <https://doi.org/10.29379/jedem.v3i2.66>
- Mårtensson, Lena ja Hensing, Gunnel. 2012. Health literacy—a heterogeneous phenomenon: a literature review. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 26:1, 151–160. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2011.00900.x>
- Martzoukou, Konstantina ja Abdi, Elham Sayyad. 2017. Towards an everyday life information literacy mind-set: a review of literature. *Journal of Documentation* 73:4, 634–665. <https://doi.org/10.1108/JD-07-2016-0094>
- Merimaa, Kertti ja Lepik, Krista. 2020. Information literacy on the political agenda: An analysis of Estonian national strategic documents. *Central European Journal of Communication* 13, 183–201.
- Michels, Ank ja de Graaf, Laurens. 2010. Examining Citizen Participation: Local Participatory Policy Making and Democracy, *Local Government Studies* 36:4, 477–491. <https://doi.org/10.1080/03003930.2010.494101>
- Moring, Tom ja Nieminen, Hannu. 2006. Media ja demokratia: ehdotuksia indikaattoreiksi. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*. (Oikeusministeriön julkaisu; Vol. 1/2006). Oikeusministeriö, 173–203.
- Nabatchi, Tina ja Blomgren Amsler, Lisa. 2014. Direct public engagement in local government. *The American Review of Public Administration* 44:4(suppl.), 63–88. <https://doi.org/10.1177/0275074013519702>
- Nutbeam, Don. 2000. Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International* 15:3, 259–267. <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>
- OECD. 2023. Innovative citizen participation. <https://www.oecd.org/governance/innovative-citizen-participation/>. Viitattu 8.2.2023.
- Oikeusministeriö. 2023. Kansallinen demokratiaohjelma 2025. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM036:00/2019>. Viitattu 8.2.2023.
- Paavola, Sami. 2012. Abduktiivinen argumentaatio: Hypoteesien hakemisen ja keksimisen välittyneet strategiat. Julkaisussa J. Ritola (toim.), *Tutkimuksia argumentaatiosta*. Reports from the Department of Philosophy 24. Turku: Turun yliopisto, 175–190.
- Palsa, Lauri ja Salomaa, Saara. 2020. Media literacy as a crosssectoral phenomenon: Media education in Finnish ministerial level policies. *Central European Journal of Communication* 13, 162–182. [https://doi.org/10.19195/18995101.13.2\(26\).2](https://doi.org/10.19195/18995101.13.2(26).2)
- Palonen, Kari. 1996. Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa: Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino, 137–159.
- Pavelić, Arijana ja Špiranec, Sonja. 2022. Critical Health Literacy and Critical Information Literacy: Bridging Research Discourses from Different Domains. Teoksessa Amin Mobasheri (toim.), *Information Literacy in a Post-Truth Era: 7th European Conference on Information Literacy*. Cham: Springer International Publishing, 52–61.
- Peerson, Anita ja Saunders, Margo. 2009. Health literacy revisited: what do we mean and why does it matter?. *Health Promotion International* 24:3, 285–296. <https://doi.org/10.1093/heapro/dap014>
- Pilerot, Ola ja Lindberg, Jennifer. 2011. The concept of information literacy in policy-making texts: an imperialistic project?. *Library Trends* 60:2, 338–360. <https://doi.org/10.1353/lib.2011.0040>

- Polizzi, Gianfranco. 2020. Information literacy in the digital age: why critical digital literacy matters for democracy. Teoksessa S. Goldstein (toim.), *Informed Societies: Why information literacy matters for citizenship, participation and democracy*. Facet, 1–24. <https://doi.org/10.29085/9781783303922.003>
- Räivio, Helka ja Karjalainen, Jarno. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline – palvelut ovat. Teoksessa Taina Era (toim.), *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 12–34.
- Rivano Eckerdal, Johanna. 2017. Libraries, democracy, information literacy, and citizenship: an agonistic reading of central library and information studies' concepts. *Journal of Documentation* 73:5, 1010–1033. <https://doi.org/10.1108/JD-12-2016-0152>
- Rättilä, Tiina ja Rinne, Jarmo. 2017. Ei osallistumista vaan vaikuttamista! Asukasaktiivit paikallisina toimijoina ja asuinympäristön kehittäjinä. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli ja Harry Schulman (toim.), *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy–Juvenes Print, 34–56.
- Salminen, Jarkko, Lehtonen, Pauliina, Rikala, Sanna, Kuusisto, Anna-Kaisa, Luoma-Halkola, Henna, Puumala, Eva, Sointu, Liina, Wallin, Antti ja Häikiö, Liisa. 2021. Osallisuuden kehät: Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus Localis* 49:3, 80–98. <https://journal.fi/focuslocalis/issue/view/7929/1264>
- Saurugger, Sabine. 2010. The social construction of the participatory turn: The emergence of a norm in the European Union. *European Journal of Political Research* 49:4, 471–495. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.01905.x>
- Savolainen, Reijo. 2021. Information landscapes as contexts of information practices. *Journal of Librarianship and Information Science* 53:4, 655–667. <https://doi.org/10.1177/0961000620982359>
- Sayers, Richard. 2006. *Principles of Awareness-Raising for information literacy: a case study*. Bangkok: Unesco.
- Soila, Tuomas ja Kaarakainen, Minna. 2018. Potilaasta kuluttajaksi? Sosiaali- ja terveystieteiden asiakkuuksien rakenteellinen muutos mediassa 2007–2017. *Hallinnon Tutkimus* 37:4, 270–285.
- Street, Brian. 2003. What's "new" in New Literacy Studies? Critical approaches to literacy in theory and practice. *Current Issues in Comparative Education* 5:2, 77–91.
- Sturges, Paul ja Gastinger, Almuth. 2010. Information literacy as a human right. *Libri* 60:3, 193–202. <https://doi.org/10.1515/libr.2010.017>
- Torras i Calvo, Maria-Carme ja Kuzmin, Evgeny. 2013. Productive Partnerships to Promote Media and Information Literacy for Knowledge Societies: IFLA and UNESCO's Collaborative Work. Teoksessa Serap Kurbanoglu, Esther Grassian, Diane Mizrachi, Ralph Catts ja Sonja Špiranec (toim.), *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice*. Springer, Cham, 41–47. https://doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0_4
- Tuominen, Kimmo, Savolainen, Reijo ja Talja, Sanna. 2005. Information literacy as a sociotechnical practice. *The Library Quarterly* 75:3, 329–345. <https://doi.org/10.1086/497311>
- Virkus, Sirje. 2013. Information literacy in Europe: Ten years later. Teoksessa Serap Kurbanoglu, Esther Grassian, Diane Mizrachi, Ralph Catts ja Sonja Špiranec (toim.), *Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice*. Springer, Cham, 250–257. https://doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0_32
- Wagner, Martina. 2019. Understanding MIL: Mapping Media and Information Literacy (MIL) in Sweden Public policies, activities and stakeholders. Teoksessa Ulla Carlsson (toim.), *Understanding Media and Information Literacy (MIL) in the Digital Age: A Question of Democracy*. Göteborg:

University of Gothenburg, 87–95.

Whitworth, Andrew. 2011. Empowerment or Instrumental Progressivism? Analyzing Information Literacy Policies. *Library Trends* 60:2, 312–337. <https://doi.org/10.1353/lib.2011.0039>

Whitworth, Andrew. 2014. *Radical information literacy: Reclaiming the political heart of the IL movement*. Elsevier.

WHO. 2016. Framework on integrated, people-centred health services. Report by the Secretariat.

World Health Organization. Sixty-ninth world health assembly. Provisional agenda item 16.1 https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_39-en.pdf?ua=1

Zimmerman, Margaret. 2020. Information Literacy as a Social Justice Issue: Where's the Research?.

Journal of Information Ethics 29:1, 45–64.

KIRJOITTAJATIEDOT

ANNA-AURORA KORK

HT, apulaisprofessori

Johtamisen yksikkö

Vaasan yliopisto

anna.kork@uwasa.fi

TUULI TURJA

YTT, tutkijatohtori

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Tampereen yliopisto

tuuli.turja@tuni.fi

KAISA KURKELA

HT, tutkijatohtori

Johtamisen yksikkö

Vaasan yliopisto

kaisa.kurkela@uwasa.fi

MARJAANA JONES

TtT, tutkijatohtori

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Tampereen yliopisto

marjaana.jones@tuni.fi

ANNI JÄNTTI

HT, yliopistonlehtori

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Tampereen yliopisto

anni.jantti@tuni.fi

LIITE 1. AINEISTONA KÄYTETYT ASIAKIRJAT

1. Kataisen hallitusohjelma (2011)
2. Sipilän hallitusohjelma (2015)
3. Marinin hallitusohjelma (2019)
4. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992)
5. Terveystieteiden lakien muuttaminen (2010)
6. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000)
7. Sosiaalihuoltolaki (2014)
8. Julkisen hallinnon strategia (2020)
9. Avoimen hallinnon strategia (2020)
10. Tietopolitiikan suunta (2020)
11. STM tulevaisuus katsaus (2018)
12. Lukutaidon kehittämissuunnat (2018)
13. Hyvä medialukutaito suuntaviivat (2013)
14. Medialukutaito Suomessa (2019)
15. Koulutuspoliittinen selonteko (2021)
16. Perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämissuunnat (2022)
17. OKM älystrategia (2013)
18. Jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen linjaukset (2020)
19. Demokratiapoliittinen toimintaohjelma (2017)
20. Avoimen tieteen ja tutkimuksen tiekartta (2014)
21. Digiosallisuus Suomessa (2021)
22. Suomi tarvitsee tietopolitiikkaa (2017)
23. Eettistä tietopolitiikkaa tekoälyn aikakaudella (2018)
24. Asiakasosallisuus Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (2015)
25. Asiakasosallisuuden johtaminen sosiaali- ja terveyspalveluissa (2021)
26. Media- ja viestintäpolitiikan nykytila ja mittaaminen (2018)
27. Työpoliittinen aikakauskirja: Miten aikuisten taidot ovat kehittyneet viime vuosikymmenellä (2022)
28. Kestävän kehityksen toimikunnan Agenda2030 –tiekartta (2022)
29. Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma (2022)
30. Kulttuurialan kokeilu- ja kehittämissuunnat arviointi (2022)
31. Käyttätymistietoon pohjautuva politiikka (2022)